

Jaarverslag 2022

**GRONINGER
KERKE**

Inhoud

	Bericht Raad van Toezicht	03
	Inleiding	09
01	Instandhouding	15
02	Groen Erfgoed	25
03	Overdrachten	29
04	Activiteiten	33
05	Educatie	41
06	Communicatie & PR	45
07	Vrijwilligers	53
08	Organisatie & Personeel	57
09	Ondernemingsraad	63
10	Financiën	65
11	Financieel beleid	69
12	Bezit Groninger Kerken	99
13	Begunstigers Groninger Kerken	105
14	Gelieerde Stichtingen & Fondsen	107
	Colofon	111

Bericht Raad van Toezicht

Het jaar 2022 startte met het land in lockdown als gevolg van de coronapandemie. Dit betekende dat tot aan april geen omvangrijke activiteiten konden worden georganiseerd in de diverse kerken. Opnieuw werd er een groot beroep gedaan op de flexibiliteit van de organisatie van Groninger Kerken als ook op de vrijwilligers en de flexibele schil die zich om de stichting bevindt.

Ondanks de beperkingen is het mogelijk gebleken om het onderhoud en de lopende restauraties te continueren en werden online vergaderingen en ontmoetingen voortgezet. De Raad heeft grote waardering voor de inzet van de organisatie in deze lastige periode en dankt de medewerkers en vrijwilligers voor hun inspanningen en bijdragen.

Corona was echter niet de enige uitdaging. Als gevolg van het binnenvallen van Rusland in Oekraïne, veranderde het energielandschap. Onze kerken zijn veelal grote gebouwen die moeilijk te verwarmen zijn. De exorbitant gestegen energieprijzen zorgden met name in het najaar en de winterperiode voor vragen van Plaatselijke Commissies hoe de kerken te verwarmen. Door terug te gaan naar de oorspronkelijke uitgangssituatie van de kerk, namelijk door deze minimaal te verwarmen of kachels uit te zetten, konden de energiekosten worden gedrukt. De handreiking van de provincie Groningen om bij te dragen in deze kosten, werd zeer gewaardeerd.

De Raad dankt ook de donateurs, schenkers en diegenen die een stichting of Fonds op Naam instelden vanuit hun betrokkenheid bij de Stichting. Dankzij deze vormen van particuliere ondersteuning blijkt duidelijk dat het religieus, cultureel erfgoed leeft en op zodanige wijze wordt gebruikt dat de gebouwen middenin de samenleving blijven staan.

Overleg met de directeur-bestuurder en organisatie
De Raad heeft in het verslagjaar vier keer regulier vergaderd, waarvan één keer online. Voorafgaand aan de vergadering in mei kwam de Auditcommissie bijeen om met de directeur-bestuurder, controllers en accountant de jaarrekening te bespreken.

In september kwam de Auditcommissie met de directeur-bestuurder en controllers bijeen om de begroting voor te bespreken.

Twee leden uit de Raad participeerden samen met de directeur-bestuurder en medewerkers uit de organisatie in een overleg rond het formuleren van de toekomstvisie ten aanzien van de overname van kerken. Deze sessie bestond uit twee bijeenkomsten die

werden begeleid door HZG Accountants & Adviseurs (inmiddels opgegaan in Eshuis Registeraccountants). Een bijeenkomst over de toekomststrategie voor de beleidsperiode 2025-2028 voor Groninger Kerken in het algemeen staat geagendeerd voor 2023.

Buiten de vergaderingen om hadden de voorzitter en individuele leden van de Raad regelmatig contact met de directeur-bestuurder.

Tijdens de reguliere vergaderingen werd het kwartaalverslag (directieverslag) van de directeur-bestuurder besproken, alsmede - indien actueel - individuele nieuwe projectvoorstellen of aardbevingsherstelprojecten. Deze worden altijd apart geagendeerd met bijbehorende begroting. Via de kwartaalverslagen wordt de Raad uitgebreid geïnformeerd over ontwikkelingen op het gebied van beheer en behoud, groenmanagement, de activiteiten en projecten in de diverse kerken, educatie en onderzoek, communicatie en pr, vrijwilligersbeleid en uiteraard de financiële stand van zaken omtrent de lopende projecten. Ook relatiebeheer en het personeelsbeleid zijn onderdeel van deze rapportages.

Als gevolg van de nieuwe samenstelling van de Raad en de volle agenda's werd de rondleiding langs enkele werkzaamheden aan de kerken uitgesteld naar het vroege voorjaar van 2023.

Onderling overleg en Governance Code Cultuur

De Groninger Kerken onderschrijft de Governance Code Cultuur voor goed bestuur en toezicht en de Code Goed Bestuur en handelt overeenkomstig.

In deze verantwoordingsverklaring legt de Raad verantwoording af over drie algemeen geldende principes:

- Onderscheid de functies besturen en uitvoeren
- Optimaliseer de effectiviteit en de efficiency van bestedingen
- Optimaliseer de omgang met belanghebbenden

Daarnaast heeft de Raad speciale aandacht voor de Code Diversiteit & Inclusie, alsmede de Fair Practice Code, waarin een gelijkwaardige en veilige werkomgeving centraal staat, sollicitatieprocedures openstaan voor iedereen ongeacht geslacht of achtergrond en medewerkers, zzp-ers, stagiaires en bedrijven een eerlijke beloning krijgen voor het werk dat ze uitvoeren.

De nevenactiviteiten van de leden van de Raad en de directeur-bestuurder en mogelijke belangen-

verstrengeling zijn besproken. De Raad en de directeur-bestuurder zijn alert op mogelijke ongewenste belangenverstrengeling. Bij nieuwe nevenactiviteiten wordt besproken of deze kunnen worden gecombineerd met het lidmaatschap van de Raad of de werkzaamheden van de directeur-bestuurder.

De Raad besprak in eigen kring zijn eigen functioneren in januari 2023. Ter voorbereiding op de zelfevaluatie heeft de Raad een speciaal daartoe opgesteld evaluatieformulier met vragenlijst ingevuld en besproken. De Selectie- en Remuneratiecommissie voerde het jaarlijkse functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder in december van het verslagjaar. De uitkomsten daarvan zijn mondeling gedeeld met de Raad van Toezicht. De Raad deelde op zijn beurt de bevindingen van de zelfevaluatie met de directeur-bestuurder.

In het bestuursverslag is een aparte paragraaf in hoofdstuk 8 opgenomen waarin Groninger Kerken toelicht hoe de principes worden toegepast.

Financiën

Tijdens de vergaderingen en bespreking van de jaarrekening zijn de financiële gevolgen van de coronacrisis, de invloed van de energieprijzen en schommelingen op de beurzen elk kwartaal aan de orde geweest. Ook klimaatveranderingen en het effect daarvan op de gebouwen en het groen staat als terugkerend onderwerp op de agenda. De risico's en kansen van deze ontwikkelingen in relatie tot de financiën, exploitatie en organisatie worden hierin meegenomen en komen voor 2023 uitgebreider aan bod in het kader van de voorbereidingen van het meerjarenbeleidsplan.

Auditcommissie

De Auditcommissie bestaat uit Errit Bekkering (voorzitter) en Cor Kool. De commissie bespreekt de financiële onderwerpen in detail met de directeur-bestuurder en doet daarvan verslag aan de Raad. Op basis hiervan vindt binnen de gehele Raad het gesprek over de financiële aangelegenheden plaats.

De Auditcommissie heeft twee keer vergaderd en er is regelmatig tussentijds contact geweest tussen de Auditcommissie, de directeur-bestuurder en de controllers. De belangrijkste gespreksonderwerpen waren de mogelijke consequenties van de veranderende wereld waarin wij ons op dit moment bevinden. Denk hierbij aan inflatie, hoge energieprijzen en krapte op de arbeidsmarkt en welke gevolgen dit heeft voor de beleggingen, financiën en organisatie. Andere thema's zijn de jaarrekening 2021 en

de begroting 2022 geweest. De vergadering van de Auditcommissie waarin de jaarrekening 2021 is besproken, werd bijgewoond door de externe accountant en de controllers. In deze vergadering is ook het Accountantsverslag 2021 doorgenomen. Een ander onderwerp dat het afgelopen jaar uitgebreid aan de orde kwam waren de (financiële) toekomstscenario's van de stichting.

Samenstelling

Per 1 juli 2022 is Pim de Bruijne uit de Raad teruggetreden wegens het bereiken van de maximale zittingstermijn van acht jaar. De Raad dankt Pim de Bruijne voor zijn belangrijke bijdrage als voorzitter, in aanvang van het Bestuur en in de eerste periode van de Raad. Marieke van Zanten is per 31 december 2022 teruggetreden uit de Raad wegens gemaakte afspraken binnen het bestuur over het rooster van aftreden naar aanleiding van het gewijzigde bestuursmodel. Ook haar is de Raad veel dank verschuldigd met name voor haar inbreng en kennis op het gebied van cultureel erfgoed.

Voor het vervullen van deze vacatures heeft het Bestuur eind 2021 profielschetsen vastgesteld. Het voorstel werd voorbereid door een selectiecommissie bestaande uit Elles Bulder (voorzitter), Errit Bekkering, Cor Kool en Patty Wageman (als toehoorder). Bij hun werk werd de selectiecommissie geadviseerd en ondersteund door een extern bureau. De vacature is bekendgemaakt in twee landelijke dagbladen. Een externe partij heeft de procedure begeleid als adviseur van de commissie.

Voor de nieuwe voorzitter is het volgende profiel gehanteerd: een regisseur van het toezichtproces en eerstverantwoordelijke voor de samenstelling en het goed functioneren van de Raad van Toezicht als geheel, een verbinder met ruime maatschappelijke en bestuurlijke ervaring.

Voor het nieuwe lid is het volgende profiel gehanteerd: een onafhankelijke denker met deskundigheid in de erfgoedwereld en/of monumentenzorg dan wel de culturele sector in bredere zin. Op dit laatste profiel is geen geschikte kandidaat gevonden. Deze wordt opnieuw vacant gesteld in 2023.

Op basis van de reacties op de advertentie en een overzicht van kandidaten die via andere kanalen door de selectiecommissie waren ontvangen, is een shortlist opgesteld. In het eerste kwartaal van 2022 zijn gesprekken met kandidaten gevoerd.

Aan de Raad is het voornemen voorgelegd om Riksta Zwart als voorzitter en Ralph Steenbergen als lid te benoemen. Riksta Zwart is directeur-bestuurder N.V. Waterbedrijf Groningen, Ralph Steenbergen is eigenaar en directeur NESK en Regiomanager Heijmans Vastgoed BV. De reacties op het voornemen waren unaniem positief en de Raad heeft Riksta Zwart en Ralph Steenbergen per 1 juli 2022 benoemd als respectievelijk voorzitter en lid van de Raad.

Goedkeuring Jaarrekening

De door de directeur-bestuurder opgestelde jaarrekening over het boekjaar 2022 is gecontroleerd door Eshuis Registeraccountants die een goedkeurende verklaring heeft afgegeven. De directeur-bestuurder heeft de jaarrekening ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad. De Raad heeft na kennisneming van de controleverklaring en het accountantsverslag de jaarrekening goedgekeurd, waarna aan de directeur-bestuurder van de Stichting Oude Groninger Kerken décharge is verleend.

Tot slot

De pandemie lijkt aan het einde van 2022 gelukkig voorbij. Het afgelopen jaar is er opnieuw een groot beroep gedaan op de inzet en flexibiliteit van zowel de organisatie als alle vrijwilligers. De Raad van Toezicht is dankbaar dat de Stichting Oude Groninger Kerken zich gesteund weet door de overheid, schenkers, donateurs en begunstigers en wenst de directeur-bestuurder, medewerkers en alle vrijwilligers veel succes in 2023.

Groningen, 23 mei 2023

Raad van Toezicht

Riksta Zwart (voorzitter)

Elles Bulder (vicevoorzitter)

Errit Bekkering

Cor Kool

Ralph Steenbergen

Samenstelling Raad van Toezicht

Pim de Bruijne (1946), voorzitter (tot 1 juli 2022)

Riksta Zwart (1968), voorzitter (vanaf 1 juli 2022)

- Directeur-bestuurder N.V. Waterbedrijf Groningen

Nevenfuncties

- Lid Raad van Commissarissen Holding Nationale Goede Doelen Loterijen N.V.
- Lid Raad van Commissarissen Cogas Holding NV
- Lid Raad van Commissarissen Friese Ontwikkelingsmaatschappij
- Lid Bestuur Waterinnovatiefonds NWB
- Lid Stichting Museum de Oude Wolden
- Lid Stichting Gebroeders Hesse Fonds
- Voorzitter Koninklijk Nederlands Waternetwerk
- Ambtshalve in diverse besturen waaronder bestuurslid Onderzoeksinstituut KWR Nieuwegein

Errit Bekkering (1962)

- Business Development Manager N.V. NOM

Nevenfuncties

- Lid Raad van Toezicht Stichting Cadanz Welzijn

Elles Bulder (1960), vicevoorzitter

- Directeur Onderzoeksbureau Elles Bulder
- Lector Hanzehogeschool Groningen

Nevenfuncties

- Voorzitter Oldambt verbindt
- Voorzitter van de FMOG
- Lid Commissie Wetenschappelijke Integriteit Hogescholen Noord- en Oost-Nederland

- Lid Stuurgroep van de ‘Kennistafel Leefbaar & kansrijk Groningen’
- Raad van Toezicht Cultuurhuis De Klinker
- Adviseur Claes van Gorcum Fonds
- Lid Raad van Commissarissen Stichting Roemte

Cor Kool (1982)

- Asset Manager Stichting Woonconcept

Nevenfuncties

- Bestuurslid Vereniging Dierenambulance Groningen
- Ledenraadslid Rabobank Stad en Midden Groningen

Ralph Steenbergen (1974) (vanaf 1 juli 2022)

- Eigenaar en directeur NESK
- Regiomanager Heijmans Vastgoed BV

Nevenfuncties

- Lid Kerngroep Economisch Platform – Regio Groningen-Assen
- Voorzitter Stichting The Big Building
- Bestuurslid Stichting Vastgoedrapport Groningen-Assen

Marieke van Zanten (1968) (tot 31 december 2022)

- Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit Erfgoed Het Oversticht

Nevenfuncties

- Lid Commissie Monumenten Prins Bernhard Cultuurfonds

Profielschets Raad van Toezicht

Deze profielschets is opgesteld op basis van de statuten van de Stichting Oude Groninger Kerken (‘de stichting’) en de relevante bepalingen uit de Governance Code Cultuur.

Stichting Oude Groninger Kerken

De doelstelling van de stichting is het in stand houden van historische kerkgebouwen in de provincie Groningen en het bevorderen van de belangstelling hiervoor en het gebruik ervan.

Groninger kerken zijn niet alleen waardevolle historische gebouwen, het zijn vanouds ook plaatsen van ontmoeting. Om de belangstelling voor en het gebruik van de kerken te bevorderen voert de stichting een actief beleid op het terrein van publieksbereik en educatie.

De stichting heeft op dit moment 100 kerken, 2 synagogen, 62 kerkhoven en 9 (vrijstaande) torens in haar bezit, en dit aantal groeit. Groninger Kerken zorgt voor veelal eeuwenoude gebouwen. Het werk van de stichting wordt uitgevoerd door een team van 19 medewerkers (15,83 fte) in samenwerking met ruim 600 vrijwilligers. Het kantoor is gevestigd in de stad Groningen, in één van de kerken van de Stichting.

De stichting ontvangt op grond van de status als POM (Professionele Organisatie voor Monumenten-behoud) een SIM-subsidie (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten). De subsidie bedraagt ongeveer 60% van totale kosten van het meerjaren-onderhoud. De overige 40% moet zelf worden opgebracht. Daarnaast heeft de stichting een culturele ANBI-status en het CBF-keurmerk. Het CBF kent een jaarlijkse toetsing. Voor de POM-status geldt dat deze tweejaarlijks wordt gemonitord.

Omvang en samenstelling

De Raad van Toezicht (‘de Raad’) heeft minimaal vijf en maximaal zeven leden. Gezien de omvang van de organisatie acht de Raad vijf leden voldoende. De Raad heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van de directeur-bestuurder en op de algemene gang van zaken in de stichting en de met haar verbonden organisaties. De Raad staat de directeur-bestuurder met advies terzijde. In de samenstelling streeft de Raad naar diversiteit, met aandacht voor leeftijd, etnische achtergrond en geslacht.

Bij de samenstelling wordt rekening gehouden met het hebben van stevige wortels in de (Groningse c.q. noordelijke) samenleving, het aanvoelen van

de lokale werkcultuur en het kennen van lokale belangen. Daarnaast wordt rekening gehouden met de borging van maatschappelijke en deskundige kennis. De Raad is in staat de taken die aan hem krachtens de wet, de statuten, de Governance Code Cultuur en overige regelgeving zijn toegekend, verantwoord te vervullen. Deskundigheid en ervaring op financieel, economisch en op het gebied van marketing moeten gespreid aanwezig zijn. Voorts is deskundigheid ten aanzien van de monumenten- en erfgoedsector op de voor de stichting specifieke soort van activiteiten belangrijk.

Benoeming

De leden worden benoemd door de Raad.

Onafhankelijkheid, deskundigheid en functioneren

Het naar behoren functioneren van de Raad hangt nauw samen met de onafhankelijkheid van de leden. De Raad is zo samengesteld dat de leden onafhankelijk van elkaar, van de directeur-bestuurder en van deelbelangen kunnen functioneren als goede toezichthouders en adviseurs. Bij benoeming dient de Raad zich ervan te vergewissen dat daaraan geen tegenstelling of verstrengeling van belangen in de weg staan. De leden van de Raad hebben een brede blik en een open oor voor maatschappelijke ontwikkelingen.

Leden van de Raad worden geacht in staat te zijn en over voldoende tijd te beschikken om het beleid van de directeur-bestuurder en de algemene gang van zaken binnen de stichting tijdig en op adequate wijze te controleren. Zij kunnen de directeur-bestuurder in de voorbereiding en uitvoering van het beleid met advies bijstaan en een stimulerende rol spelen. Bij ontstentenis van de directeur-bestuurder zijn de leden in staat om maatregelen te nemen om in de leiding van de stichting te voorzien.

Bij het samenstellen van de Raad dient invulling te worden gegeven aan de wens dat de Raad beschikt over deskundigheid op de volgende gebieden (in willekeurige volgorde):

- Erfgoed-, monumenten- en cultuursector (tevens voorwaarde voor POM-status);
- Financiën en economie;
- Marketing;
- Juridische expertise;
- Management en organisatie;
- Vastgoedexpertise.

Het voorzitterschap is niet bij voorbaat aan een van de genoemde categorieën verbonden.

Rooster van aftreden	Geboorteaar	Benoemd	Herbenoemd	Herbenoeming	Max. zittingsduur tot
Errit Bekkering	1962	2019	2023	-	2027
Pim de Bruijne	1946	2014	2018	-	2022
Elles Bulder	1960	2013	2017	2021	2025
Cor Kool	1982	2012	2016	2020	2024
Ralph Steenbergen	1974	2022	-	-	2030
Marieke van Zanten	1968	2013	2017	2021	2025
Riksta Zwart	1968	2022	-	-	2030

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2022 van opnieuw een bewogen jaar. Hoewel dit jaar begon met een periode van lockdown, als enige land in Europa, kon het gelukkig worden afgesloten met reguliere activiteiten.

Terugkijkend op 2022 moet echter worden gesteld, dat de Stichting Oude Groninger Kerken het jaar heeft afgesloten met een negatief beleggingsresultaat als gevolg van het binnenvallen van Rusland in Oekraïne en de daaruit voortkomende energiecrisis. Dit heeft rechtstreeks effect gehad op het exploitatie-resultaat van 2022, dat met een negatief resultaat van € 2.598.322 afsluit.

Vanuit een inhoudelijk perspectief was ons erfgoed toegankelijk en zichtbaar voor iedereen: de deuren van onze kerken stonden vanaf april weer grotendeels open en er werden vele activiteiten georganiseerd zodra dit kon. Dankzij deze openstellingen konden bezoekers ook dit jaar weer kennismaken met ons bijzondere monumentale erfgoed. Door onze kerken te delen met een groot publiek, door educatie en een breed scala aan culturele en maatschappelijk activiteiten te initiëren, houden we ons erfgoed levend en creëren we draagvlak voor wat onze kerken van oudsher zijn: ontmoetingsplaatsen voor iedereen. Op deze wijze rechtvaardigen we ons bestaan als stichting en kunnen we ervoor zorgen dat we de gebouwen en het groen in goede staat houden. We streven ernaar bij te dragen aan de leefbaarheid van een dunbevolkt gebied en we bieden bewoners en toeristen het hele jaar door een culturele beleving in het groen.

Dit jaar is uitgebreid gesproken over de vraag hoe ruimhartig we in de toekomst om kunnen gaan met het overnemen van kerken. Immers, de stichting neemt een kerk over voor de eeuwigheid en gemiddeld zijn dat er twee per jaar over de afgelopen

54 jaar. Een grote verantwoordelijkheid en daarom moeten wij voor de toekomst inschatten hoe makkelijk of hoe moeilijk het wordt ons mooie erfgoed te onderhouden en levend te houden onder verschillende omstandigheden. Hoewel we niet het beleid voor de eerstkomende 30 jaar willen vastleggen, hebben we geanalyseerd waar de risico's liggen en hoe we daar de komende meerjarenbeleidsperiode (2025-2028) op in kunnen spelen. Het afgelopen jaar waren er sessies met zowel leden van de Raad van Toezicht als de directeur-bestuurder en medewerkers uit verschillende afdelingen om te spreken over de mogelijke risico's op lange termijn. De resultaten van deze sessie zijn beschreven in een visie die in 2023 verder wordt verfijnd en onderdeel zal uitmaken van het meerjarenbeleidsplan 2025-2028 dat eind 2023 voltooid zal zijn.

De onderhoudsstaat waarin onze kerken verkeren blijft onverminderd hoog. Door continue aandacht voor instandhouding (onderhoud en restauratie) zijn en blijven onze kerken daadwerkelijk pareltjes in het Groninger landschap en blijft de term 'bakens van betekenis' nog altijd van kracht. Het groen rondom onze kerken is steeds meer onlosmakelijk verbonden met het gebouw zelf. Klimaatveranderingen dagen ons uit om het 'groen' en het 'rood' integraal aan te pakken. Zo zorgt biodiversiteit bijvoorbeeld voor een gezonde, mooie en veelzijdige omgeving; een goede afwatering of juist een goede watervoorziening zorgt voor gezonde bomen en stevige wierden, die op hun beurt weer bijdragen aan een solide drager voor onze eeuwenoude kerken.

Hoogtepunten 2022

De oplevering van twee belangrijke herstel- en restauratieprojecten

In dit jaar werden twee belangrijke projecten opgeleverd: de kerk in Spijk, waar restauratie en aardbevingsherstel plaatsvond en waar tijdens deze werkzaamheden nog een bijzondere ontdekking werd gedaan (zie pagina 26 in dit jaarverslag).

Een tweede grote restauratie en aardbevingsherstel werd afgerond in de Hippolytuskerk in Middelstum. Hier werden de gewelfschilderingen gerestaureerd, werd het orgel onderworpen aan groot onderhoud en de aardbevingsschade van de kerk hersteld.

Beide kerken werden na voltooiing van de werkzaamheden feestelijk opnieuw in gebruik genomen.

Bezoek koning Hippolytuskerk

Zijne Majesteit de Koning bracht op 1 september 2022 een werkbezoek aan Middelstum en bezocht daarbij ook de Hippolytuskerk. Het bezoek stond in het teken van het door aardbevingen getroffen Groninger erfgoed als gevolg van de aardgaswinning. De Koning sprak in de kerk met een delegatie van vooral bouwkundigen die zich met herstel van mijnbouwschade en met versterking bezighouden. Zeker ook de kansen die deze problematiek biedt werden door Groninger Kerken voor het voetlicht gebracht zoals energietransitie en doorbestemming van historische kerkgebouwen.

Bezoek Gunay Uslu (staatssecretaris voor Cultuur en Media) en Hans Vijlbrief (staatssecretaris Mijnbouw)

Tijdens een bezoek van de staatssecretarissen Uslu en Vijlbrief aan de provincie Groningen sloten zij hun dag af in de Schoolkerk in Garmerwolde waar we het werk van de stichting konden presenteren. Hier maakten ze in het kader van de nieuwe Erfgoeddeal bekend dat het Rijk en de provincie Groningen het komende jaar € 9,5 miljoen uittrekken voor het onderhoud aan monumenten in het aardbevingsgebied.

Bezoek directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Susan Lammers, directeur RCE, bracht op 30 november een werkbezoek aan onze stichting. Wij leidden haar en de projectleider Toekomst Religieus Erfgoed, Judith Toebast, rond in de Schoolkerk en brachten ook een bezoek aan Onderdendam. Centraal stond uiteraard het onderhoud van de kerken, maar ook de gevolgen van aardbevingsschade en onze plannen voor herbestemmingen als positieve blik op de toekomst werden besproken.

Noodopvang Zeerijp

Bijzonder om hier te noemen was de tijdelijke opvang van 20 vluchtelingen uit Ter Apel in de Jacobuskerk in Zeerijp. De Plaatselijke Commissie heeft gehoor gegeven aan de oproep vanuit Stichting Inlia om in kerken noodopvang te organiseren.

Educatie

De Schoolkerk in Garmerwolde ontving het afgelopen jaar veel basisscholen. Wat we in 2020 al hoopten blijkt nu ook daadwerkelijk zijn vruchten af te werpen waar het gaat om dialoog en bewustwording van verschillende culturen en (religieuze) feesten. In 2022 werd een start gemaakt met een lesmodule voor de brugklassen van middelbare scholen voor het project *Feest! In Oost en West*.

Akerk

In de eerste maanden van 2022 had de coronapandemie nog een grote weerslag op de activiteiten in de Akerk, zo kon Eurosonic Noorderslag bijvoorbeeld geen doorgang vinden. In de loop van het jaar kon echter voor het eerst concreet vorm worden gegeven aan de nieuwe visie voor de Akerk, die de nadruk legt op openstelling van het gebouw met aandacht voor culturele diversiteit door middel van een eigen programmering van kunst en cultuur binnen de doelstellingen van Groninger Kerken en in samenwerking met Noorderlicht. Het hoogtepunt was de opening van de manifestatie *Bitterzoet Erfgoed* en de vervaardiging van het wandkleed naar ontwerp van de kunstenares Hedy Tjin, als ook de eerste viering van Keti Koti in de Akerk.

Op bouwkundig vlak is er gewerkt aan plannen voor een duurzaam gebruik van de kerk die ook de functionaliteit en ambities van de Akerk ten goede komt. Deze komen voort uit de prijsvraag van Bureau Rijksbouwmeester en Rijksdienst Cultureel Erfgoed. We hopen in 2023 te komen tot een definitief schetsontwerp met bijbehorende inschatting van de kosten. De verschillende stakeholders voor dit project worden op diverse momenten geïnformeerd over de vorderingen hiervan.

Overige activiteiten

De activiteiten die de Plaatselijke Commissies zelf ontplooiën in hun eigen kerk creëren een permanente binding met de inwoners van het dorp of omgeving, maar zorgen zo ook voor levendigheid en woongenot. Ze maken het mogelijk dat iedereen onze kerken kan bezoeken, want zij zijn degenen die elke dag de deur van de kerk open zetten. De vrijwilligers van Groninger Kerken zijn het maatschappelijke baken.

In samenwerking met SPOT Groningen werd opnieuw een serie concerten onder de titel *ODE* georganiseerd in onze kerken in de provincie. Doel is podiumkunst te brengen op unieke locaties als ode aan de plek, de kunst en de mensen die het maken en ervan genieten. *Terug naar het begin* kon voor

het eerst weer plaatsvinden en vele bewoners en bezoekers wisten hiervoor de weg naar onze kerken te vinden. Ook *Veur Altied* bracht theater met professionals en vrijwilligers in verschillende kerken van de stichting. De voorstellingen waren opnieuw een groot succes. Tot slot werd een samenwerkingsproject geïnitieerd met Stichting Alde Fryske Tsjerken op het gebied van bezinningstoerisme in het waddengebied onder de werktitel *Take a Walk on the Wild Side* dat naar we hopen in september 2023 van start zal gaan.

Vooruitblik 2023

De zorg om het klimaat, gekoppeld aan de energielasten en de onzekere situatie in de wereld zullen ook in 2023 doorwerken. Als organisatie zijn we met elkaar en met de Raad van Toezicht in gesprek over hoe we deze uitdagingen nu en in de toekomst het hoofd kunnen bieden. Dit doen we door nieuwe strategieën en innovatieve oplossingen te ontwikkelen om ze vervolgens toe te passen voor zover dit in onze rijksmonumenten mogelijk is. Daarnaast zijn we met bedrijven en (onderzoeks)instellingen in gesprek om uit te vinden welke verduurzamingsmethoden voor welke kerk geschikt zijn. In het algemeen kijken we onder meer naar de 17 *sustainability goals* van de Verenigde Naties en zullen het komend jaar bepalen welke van deze 17 het meest van toepassing zijn op onze organisatie en doelstelling van de stichting. Deze zullen we dan opnemen in onze toekomstvisie en meerjarenbeleidsplan 2025-2028.

De krapte op de arbeidsmarkt en de schaarste van materialen blijven ook voor 2023 een gegeven waarmee we rekening moeten houden en die op het onderhoud en de bedrijfsvoering effect zullen blijven hebben. Het is een risicoanalyse die we op het financiële vlak nauwkeurig bijhouden, zodat we kunnen sturen wanneer dat nodig is. Reden temeer om ons ook te profileren als instelling waar studenten ervaring op kunnen doen of onderzoek kunnen verrichten om jongeren bewust te maken van de betekenis van erfgoed voor een open en leefbare maatschappij. Samenwerking met kennisinstellingen en opleidingen zijn daarom van groot belang. Het bewustwordingsproces geldt niet alleen voor de jongere generatie, ook de oudere generatie willen we blijven interesseren in ons erfgoed en bijbehorende activiteiten. Hiervoor zullen wij ons als stichting volop blijven inzetten.

Voor 2023 staan er, zoals eigenlijk elk jaar, ongeveer 15 projecten in de planning, die met SIM-subsidie worden opgepakt. Het betreft hier onderhoud, al dan niet in combinatie met bevingsschadeherstel.

“De Koning sprak in de kerk met een delegatie van vooral bouwkundigen die zich met herstel van mijnbouwschade en versterking bezighouden.”

Daarnaast worden er drie projecten opgepakt die niet onder de SIM-subsidie vallen en die we op eigen kosten uitvoeren.

De Akerk, die niet onder de POM-status valt, is in 2022 buiten de boot gevallen bij de SIM-aanvraag, evenals andere grote, iconische stadskerken in Nederland. Reden voor de afwijzing was dat het subsidieplafond was bereikt. In 2023 vragen we de SIM-subsidie voor de Akerk opnieuw aan. Over SIM-subsidies voor grote stadskerken en andere grote rijksmonumenten zijn we als Grote Kerken Overleg, evenals de Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) en de Vereniging Behoud Monumentale Kerken (VBMK), in overleg met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Doorbestemmingen die zich al langere tijd in verschillende stadia van voortgang bevinden, worden ook dit jaar verder ontwikkeld. De voortgang varieert van het maatschappelijk draagvlak creëren voor de plannen (bijvoorbeeld Garsthuizen) tot het vinden van financiële ondersteuning voor projecten als Obergum en Onderdendam, het verder uitwerken van ideeën (bijvoorbeeld Kropswolde, Ulrum of de Akerk) tot het starten van een project als Overschild.

Op het gebied van duurzaamheid en groenmanagement lopen er inmiddels verschillende projecten die een lange looptijd hebben en in 2023 van start zullen gaan. Het gaat hier bijvoorbeeld om groen op kerkhoven, biodiversiteit, bomen kweken en creëren van pilots op het gebied van energietransitie. Daarnaast gaan we ook na hoe we als organisatie duurzaam kunnen werken.

Culturele en maatschappelijke projecten die worden opgepakt door onze vrijwilligers, maar ook door de Akerk of vanuit Groninger Kerken, zullen in 2023 doorgang vinden mits de financiële dekking hiervoor is gevonden.

Financiën

We sloten het boekjaar 2022 af met een negatief resultaat van € 2.598.322. Deze is grotendeels toe te rekenen aan de tegenvallende resultaten van de beleggingen die het jaar eindigden met een negatief resultaat van € 1.879.894.

Voor zover bekend is 2022 het eerste beleggingsjaar in meer dan 100 jaar waarin zowel de aandelen als de obligaties tegelijkertijd in waarde gedaald zijn.

Het negatieve resultaat op de beleggingen wordt voor € 1.417.266 gecompenseerd door de reserve waardeverschillen. De mutatiereserve als bron van inkomsten komt uit op -€ 737.258; voor 2022 was hiervoor -€ 1.134.659 begroot.

Voor 2023 is een begroting opgesteld die uitgaat van een onttrekking van de reserve als bron van inkomsten van € 1.415.360. Ondanks deze onttrekking verwacht de stichting, mede gezien de huidige liquiditeitspositie en het behoudend inschatten van verschillende exploitatiebaten, gedurende het komende boekjaar geen liquiditeitsproblemen.

Vrijwilligers, donateurs, fondsen en overheden

Als Groninger Kerken richten we ons op samenwerking met andere erfgoedstichtingen, musea, universiteiten, voortgezet en primair onderwijs, maar mogen we ons ook verheugen op een stevige ondersteuning vanuit alle lagen van de samenleving. Met andere woorden, we doen het niet alleen en we zijn dankbaar voor loyaliteit van onze ruim 600 vrijwilligers, verdeeld over Plaatselijke Commissies, Specialiteitencommissies, ons kantoor en over ons groen, archeologisch erfgoed. Daar komt bij dat Groninger Kerken niet kan functioneren zonder de financiële ondersteuning van vele subsidiegevers, fondsen, onze fondsen op naam, overheden, particuliere schenkers en ruim 6178 donateurs. We willen iedereen hiervoor bedanken.

In de volgende hoofdstukken worden onze activiteiten nader verantwoord en geeft het een beeld van de samenwerking tussen alle medewerkers van de stichting onderling en met externe partijen. Wij wensen u veel plezier bij het lezen van dit jaarverslag.

Groningen, 23 mei 2023

Patty Wageman
Directeur-bestuurder

Kerk Leegkerk

01

Instandhouding

In 2022 zijn diverse onderhouds- en restauratieprojecten uitgevoerd. De onderhoudscyclus is zo georganiseerd dat iedere kerk eens per zes jaar aan de beurt is. Al naar gelang de onderhoudsstaat worden werkzaamheden aan de desbetreffende kerk ingepland. Een schilderbeurt is bijvoorbeeld gemiddeld eens in de zes jaren nodig. Maar ook incidenteel noodzakelijke werkzaamheden worden uitgevoerd. Met een totaalbezit van 100 kerken zijn er per jaar ongeveer 15 kerken waar een onderhoudsproject wordt uitgevoerd. De belangrijkste basis voor de financiering hiervan is de SIM-subsidie.

Groninger Kerken beschikt over de POM-status die onze stichting in staat stelt om onze rijksmonumentale kerken goed te kunnen onderhouden, omdat het bijvoorbeeld voordelen biedt bij het aanvragen van de SIM-subsidies. Omgekeerd betekent dit dat Groninger Kerken een voorbeeldfunctie heeft op het gebied van goed eigenaarschap en opdrachtgeverschap dat de overheid met deze POM-status wil stimuleren. Ook moet de stichting zelf voldoen aan verschillende criteria op het gebied van kwaliteitsborging, financiën en de staat van de monumenten. De kwaliteitsborging komt mede tot uiting door alleen te werken met externe bedrijven die beschikken over jarenlange ervaring en/of de benodigde certificering hebben waaruit dat blijkt. Dit geldt zowel voor aannemers, restauratiearchitecten als restauratieateliers, maar ook de bouwbedrijven waarmee we werken. Allen staan garant voor de kwaliteit van hun werkzaamheden en de behandeling die de monumenten vragen en die Groninger Kerken eist op grond van zijn POM-status.

Op uitnodiging van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kunnen gemeenten het initiatief nemen om een kerkvisie op te stellen. Het doel is dat gemeenten samen met eigenaren van kerkgebouwen nadenken over de toekomst en eventueel bestemming van kerkgebouwen. Het is aan een gemeente welk proces zij kiezen om met eigenaren tot inventarisatie en misschien zelfs keuzen te komen. Vaak wordt Groninger Kerken uitgenodigd om mee te denken. Ook het afgelopen jaar zijn wij op verzoek van gemeenten hierbij betrokken geweest.

Als gevolg van de klimaatverandering zijn wij dit jaar geconfronteerd met de gevolgen van uitdroging en dus inklinking van de ondergrond. De wijzigende grondwaterstand als gevolg van bodemdaling en lange droge zomers is hier debet aan. Onder andere in de kerken van Fransum, Den Ham en Oostum zijn de gevolgen aan de kerken zeer ernstig en zichtbaar. Op kerkhoven zijn vaak zeer oude bomen niet meer te redden. Met het Rijk en de waterschappen zijn wij het overleg gestart om tot onderzoek en aanpak te komen.

Bevingsschadeherstel gewelofschilderingen,
Hippolytuskerk Middelstum

De provincie Groningen is partner in het Europese Interreg Project MOMAr, samen met gebieden in Duitsland, Tsjechië, Roemenië en Spanje. Doel is na te gaan hoe herstel, behoud en ontwikkeling van erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap het beste kan worden aangepakt. Groninger Kerken is een belangrijke stakeholder in de Groningse deelname. Dit jaar kwamen de partners bijeen in Groningen en verzorgde Groninger Kerken bezoeken aan en toelichting op behoud en gebruik van de Doopsgezinde kerk en Hippolytuskerk in Middelstum en de schoolkerk in Garmerwolde.

Restauraties

Kerk en toren Spijk

In maart 2022 zijn de kerk en toren van Spijk weer in gebruik genomen. De kerk en de toren zijn aan de binnen- en buitenzijde geheel onder handen genomen. Dat was ook hard nodig want de kerk en de toren verkeerden in slechte staat. Een grondige restauratie was noodzakelijk om het gebouw te behouden voor de toekomst. Veel houtwerk van de toren was aangetast of zelfs ingerot. Het metselwerk en het buitenpleisterwerk van de kerk vertoonde scheuren en craquelé en was plaatselijk reeds van de muur gevallen. De dakpannen veroorzaakten regelmatig lekkage. Naast de restauratie is ook bevingsschade hersteld. Aan de binnenzijde zijn de gebruiksvoorzieningen verbeterd door het plaatsen van nieuwe toiletten onder het orgel en het aanbrengen van een nieuwe keuken.

Tijdens de restauratie is er onderzoek gedaan naar de oorspronkelijke kleuren van de toren. Hier kwam een veel kleuriger beeld naar voren dan het wit dat het voor de restauratie was. Veel gebouwen zijn in de loop der jaren van kleur verschoten. Uit het onderzoeken van de oude verflagen bleek dat de toren oorspronkelijk een afwerking met een zandsteen gele kleur heeft gehad. Dit past ook erg goed bij het classicistische uiterlijk dat de toren bij de bouw in 1902 kreeg.

Tijdens de werkzaamheden aan de kerk is ook een bijzondere vondst gedaan. Aan de zuidzijde kwam achter het stucwerk een bakstenen hoofdje tevoorschijn, een zogenaamde fratskop. Dit hoofdje was een sluitsteen boven een oude, dichtgemetselde ingang van de kerk uit de 13^e eeuw. Eeuwenlang is dit hoofdje achter het stucwerk verborgen geweest. Na de restauratie is dit bijzondere mannetje of vrouwtje in de gevel zichtbaar gebleven.

Kerk Noordbroek

De gewelfschilderingen in de kerk van Noordbroek zijn toe aan een grootschalige restauratie. Daarom is hiervoor een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie Groningen in het kader van de GRRG-regeling. De kerk heeft in de jaren zeventig uit de vorige eeuw een grondige restauratie ondergaan, waarbij er onder de witkalklagen van de muren en gewelven ten minste twee historische decoratieve afwerkperiodes aan het licht kwamen. Het is bijna 50 jaar geleden sinds de schilderingen voor het laatst zijn aangeraakt wat betreft onderhoud. En dat is te zien. Vooral veel muurschilderingen beginnen af te bladderen, maar ook bij de gewelfschilderingen zijn alarmerende zaken geconstateerd. Verval staat nooit stil. Onthechte pleister- of verflagen zijn niet altijd zichtbaar, totdat de onthechting zo groot wordt dat er delen pleisterwerk naar beneden vallen en voorgoed verloren gaan. Reden voor de stichting om een fondsenwerving op te zetten voor deze restauratie.

Orgels

Kerk Harkstede

Dit jaar is er verder gewerkt aan de restauratie van de orgels in de kerk van Harkstede. Deze restauratie is in meerdere opzichten uniek te noemen. Het restauratieplan begon met de restauratie van één orgel maar mondde uit in de realisatie van twee aparte orgels. En dat daar vervolgens niet één maar drie orgelbouwers voor nodig zijn kan een gewaagde stap worden genoemd. Het bijzondere is dat het hier een restauratie betreft waarbij klank het uitgangspunt is en er tijdens het restauratieproces onderzoek wordt gedaan naar de klank van dit Schnitgerorgel.

Met het in 1696 gebouwde Schnitgerorgel en het in 1908 ertegenaan gebouwde orgel van Eertman staan er eigenlijk twee historische orgels op de orgelgalerij. In de huidige restauratie zullen deze ook weer letterlijk van elkaar gescheiden worden, zodat beide weer kunnen worden bespeeld.

Kerk Middelstum

Aan het orgel van de kerk van Middelstum is groot onderhoud uitgevoerd. Zo is er pijpwerk gerestaureerd, zijn mechanieken weer goed bruikbaar gemaakt, lekkages in de windvoorziening zijn hersteld en is het gehele instrument goed schoon-gemaakt en gestemd.

Subsidie Klinkend Erfgoed

Voor de restauratie van de orgels van de kerken van Hornhuizen, Den Aniel, Harkstede en Niehove is een subsidie toegekend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in het kader van de regeling

'Klinkend Erfgoed'. Voor de restauratie van het orgel van de kerk in Hornhuizen is ook een subsidie toegekend door de provincie Groningen in het kader van de GRRG-regeling. Voor het orgel in de kerk van Den Aniel is in het kader van dezelfde regeling een subsidieaanvraag ingediend.

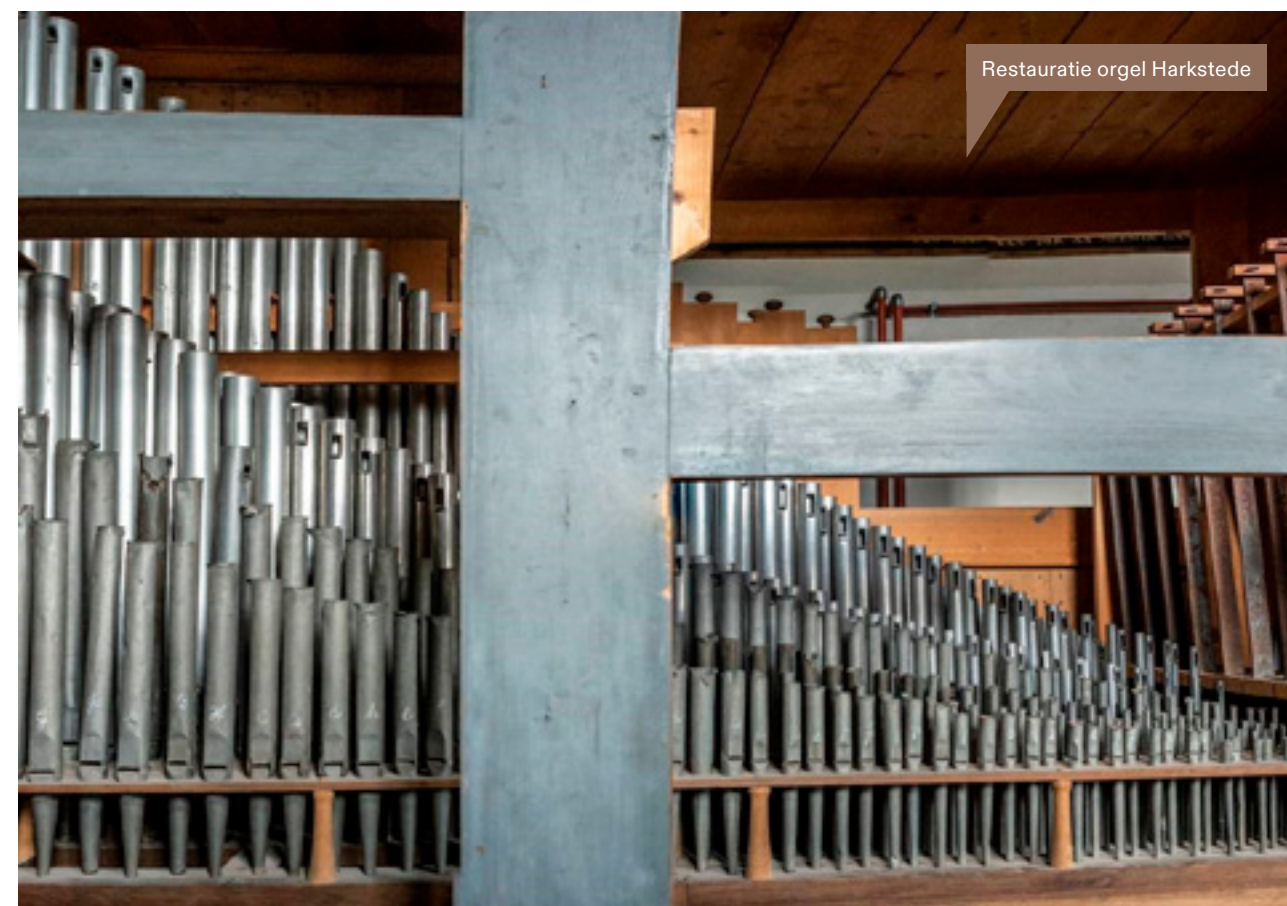
Dossier mijnbouwschade

Het in 2021 aangevangen herstel van de omvangrijke mijnbouwschade aan gewelven en schilderingen in de laatmiddeleeuwse Hippolytuskerk in Middelstum is afgerond. De zeer waardevolle gewelfschilderingen uit de 16e eeuw kregen de volle aandacht van OUOU Bouwhuis Journée Restauratoren en hun partners. Onder andere *Het Laatste Oordeel* en *De uitstorting van de Heilige Geest*, beide in het vieringgewelf en geschilderd naar het voorbeeldboek van Albrecht Dürer, hadden ernstige mijnbouwschade opgelopen. Het 'onzichtbare' resultaat van het nauwgezette herstel werd tijdens de hernieuwde ingebruikname op 10 juni getoond en toegelicht. Bij deze gelegenheid presenteerde zich onze Plaatselijke Commissie zich voor het eerst, nadat tot dan toe de kerk werd verhuurd aan de Protestantse Gemeente Middelstum.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed besteedde in haar tijdschrift door middel van een artikel uitgebreid aandacht aan dit herstel met heel veel aandacht vanwege de zeer waardevolle 16^e-eeuwse gewelfschilderingen.

De pilot tilsensoren van de Nationaal Coördinator Groningen werd dit jaar voortgezet. Een van de onderzoeksobjecten is de grote, zware, losstaande toren uit de 15^e-17^e eeuw van Zeerijp. Doel is gedurende een aantal jaren de ontwikkelingen van trillingen, schade en beweging van het gebouw te volgen.

Aan de kerk van Leegkerk werd mijnbouwschade hersteld. Dit was inmiddels de tweede keer dat deze kerk werd getroffen. De voorbereiding van het herstel mijnbouwschade in Kiel-Windeweer, Engelbert en Den Horn werd afgerond en schades werden opgenomen in Stitswerd, 't Zandt en de Remonstrantse kerk in Groningen. Dit gebeurt door deskundige restauratiearchitecten waar Groninger Kerken ook in andere projecten mee samenwerkt. In Woltersum bestaat de mogelijkheid om in het

Restauratie orgel Harkstede

kader van schade en versterking de fundering van panden te laten onderzoeken; een regeling van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Het doel is te komen tot een integrale aanpak van de mijnbouwproblematiek. De stichting neemt met de pastorie hieraan deel en constructeur EconStruct heeft het onderzoek uitgevoerd en de rapportage afgerond.

Bouwkundige versterking

Ook dit jaar ging veel tijd en aandacht uit naar de versterking van de kerk met consistorie van Overschild. Hiertoe was er zeer veelvuldig overleg met de Nationaal Coördinator Groningen en de begeleidend architect Holstein Restauratie Architectuur. Het ingrijpende versterkingsplan is gebaseerd op *base-isolation* wat zoveel wil zeggen dat het gebouw tijdelijk wordt gelift om vervolgens een nieuwe, bevestigingsbestendige fundering aan te brengen.

Gelijktijdig met de versterking wordt mijnbouwschade hersteld, het kerkgebouw gerestaureerd en wordt het kerkgebouw verrijkt met nieuwbouw tegen de kerk. Hiermee kan de kerk van Overschild voor vele doeleinden gebruikt worden, onder meer in het kader van regionale wandel- en fietsrecreatie in het gebied Roegwold-Schildmeer.

Energiebesparing en alternatieve energieopwekking gaan ervoor zorgen dat het kerkgebouw van het gas af kan.

In de loop van 2022 zijn de benodigde vergunningen afgegeven. Naar verwachting zal in het tweede kwartaal van 2023 een start gemaakt worden met de uitvoering van het werk.

In 2016 is – toen nog onder leiding van de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) – onderzoek gedaan naar de noodzaak van bouwkundige versterking van monumentale kerkgebouwen. Dit onderzoek is onder verantwoordelijkheid van de Nationaal Coördinator Groningen en op basis van de zogenaamde Calvi-methode voortgezet.

In het versterkingsgebied heeft Groninger Kerken een omvangrijk aantal kerkgebouwen in eigendom. Dit verklaart de betrokkenheid van de stichting bij onderzoek en planvorming van deze versterking. De aanpak is erop gericht constructieve risico-elementen te elimineren of te versterken.

De Nationaal Coördinator Groningen heeft relatief eenvoudige versterkingen uitgevoerd aan de kerken van Opwierde, Middelstum (Doopsgezind), Losdorp, Slochteren, Eenum en Wittewierum. Hiermee zijn deze kerken ‘op norm’ gebracht.

Voorzieningen en gebruik

Plannen Akerk

Voor de nieuwe koers in het beleid en gebruik van de Akerk is een projectplan geschreven ‘Akerk voor alle stadjes – de deuren gaan weer open!’. De Akerk maakte in 2021 deel uit van de prijsvraag *Sublieme Schoonheid / Sublieme Duurzaamheid*.

Het Rijk had een prijsvraag uitgeschreven met als thema: hoe duurzaam je een stadskerk? Met het team dat voor de Akerk een ontwerpogave mocht uitwerken is een traject ingegaan om een haalbaarheidsonderzoek en een schetsontwerp te gaan maken voor het verduurzamen en herinrichten van de Akerk. De Akerk als kerk voor alle stadjes, als icoon voor verduurzaming en als icoon voor de Groninger Kerken. Het verder ontwikkelen van deze plannen wordt in 2023 voortgezet.

Duurzaamheid kerk Garmerwolde

In de staart van het project *Feest! In Oost en West* is afgelopen jaar verder onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de kerk gasloos te verwarmen. In de eerste fase van het project is de kerk al verduurzaamd door het nieuwe bijgebouw te voorzien van zonnepanelen en een warmtepomp die mede het middengebied van de kerk voorziet van warmte. Dit was echter nog niet voldoende om vervolgens de cv-ketel geheel te kunnen verwijderen uit het kerkgebouw. Ervaring en onderzoek heeft voldoende opgeleverd om in 2023 de kerk te kunnen voorzien van een warmtepomp zodat de kerk dan helemaal gasloos verwarmd kan worden.

“In de staart van het project *Feest! In Oost en West* is afgelopen jaar verder onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de kerk gasloos te verwarmen.”

Garsthuizen

Na de sloop van het kerkgebouw ontstond in het dorp Garsthuizen een hinderlijk lege plek. Na verschillende opties te hebben onderzocht, kreeg Architect Marjolein van Eig van Bureau Van Eig de opdracht voor een bouwkundig ontwerp dat binnen de contouren van de gesloopte kerk de plek weer herkenbaar zal maken. Het door Van Eig ontworpen landmerk herinnert aan de vroegere kerk, wordt een ontmoetings- en voorstellingsplek en verwijst naar de zeer waardevolle archeologische ondergrond. Het ontwerp beschermt eveneens de monumentale 17^e-eeuwse grafzerken in het koor, van onder andere Rembt ten Ham en zijn vrouw Anna Bertha van Ewsum. Dankzij vorm, detaillering en materiaalgebruik staat het ontwerp van Van Eig in de traditie van de Groninger baksteenarchitectuur.

In overleg met plaatselijke betrokkenen is het plan dit jaar uitgewerkt en zijn de procedures voor vergunningen gestart.

Obergum

Voor de kerk van Obergum is samen met de Plaatselijke Commissie het plan ontwikkeld 'De opkamer van het dorp'. Na de voorgenomen verbouw van het kerkgebouw op basis van een ontwerp van Liesbeth van der Pol van Dok architecten Amsterdam kan het kerkgebouw beter functioneren als accommodatie voor Winsum-Obergum. Hierbij denken wij aan recreatie, toerisme, tentoonstellingen, muziek, toneel en ontmoetingsmogelijkheid voor Obergum.

De vergunningverlening is in een vergevorderd stadium. Tevens zijn er flinke stappen gezet voor de financiering van de verbouw. De essentiële samenwerking verloopt via verschillende sporen. Gemeente Het Hogeland onderzoekt integratie met de gewenste versterking van de cultuurfunctie in dit deel van het dorp zoals beschreven in het gemeentelijk plan 'Obergum, wierde van waarde'.

Onderdendam

Deze kerk heeft mijnbouwschade die moet worden hersteld. Op grond van een plan van DAAD Architecten is er restauratiesubsidie beschikbaar gesteld voor met name het interieur van deze kerk in Amsterdamse School-stijl. De combinatie met doorbestemming van DE KERK tot een centrum voor de Groninger Amsterdamse School, een gehoorzaal, tentoonstellingsruimte en nieuwbouw voor bed & breakfast en uiteraard verduurzaming is daarom voor de hand liggend.

Nieuw ontwerp van kerklocatie Garsthuizen. Door BureauVanEig.

Het plan naar een ontwerp van Marlies Rohmer Achitecture & Urbanism ligt klaar. Dit jaar hebben wij de zoektocht naar financiering van verbouw en nieuwbouw voortgezet waartoe wij onder andere gesprekken hebben gevoerd met Roemte, voortgekomen uit het Nationaal Programma Groningen. Dit overleg heeft nog niet geleid tot daadwerkelijke financiering.

Onderhoud

In 2022 zijn er 15 grote onderhoudsprojecten uitgevoerd. Bij een aantal projecten, zoals Oosterwijtwerd, Garnwerd, Nieuwolda, Tolbert en Adorp, is er schilderwerk aan zowel de binnen- als buitenzijde verricht.

De toren van Tolbert heeft in de steigers gestaan voor het uitvoeren van schilderwerkzaamheden, maar ook voor herstelwerkzaamheden aan de wijzers van de klok die als gevolg van storm schade hebben opgelopen.

In de kerk van Godlinze zijn naast schilderwerkzaamheden ook de luiken bovenin de gevels hersteld.

De kerk van Niekerk is geschilderd in de oorspronkelijke kleuren.

In de Hippolytuskerk in Middelstum is onderhoud en conservering van de gewelfschilderingen gecombineerd uitgevoerd met herstel van mijnbouwschade.

In Uithuizen heeft de toren tot aan de bekroning in de steigers gestaan, al eerder was er een lekkage aan het lood geconstateerd. Het voegwerk van de toren is plaatselijk hersteld. Daar waar lekkages in het dak en de dakruiter waren is het lood vervangen. De bekroning is opnieuw verguld en er zijn schilderwerkzaamheden uitgevoerd aan zowel de toren als de wijzerplaten van de klok.

In 2022 is een start gemaakt met het vervangen van de 60 jaar oude leibedekking op de toren van Loppersum. De toren is in zijn geheel in de steigers gezet, tegelijk met de werkzaamheden aan het dak is het schilderwerk uitgevoerd en is het voegwerk plaatselijk hersteld. Na verwijdering van de oude leibedekking is gebleken dat het dakbeschot op verschillende plekken was aangetast; een tegenvaller. Het dakbeschot met de mooie profilering is op een aantal plaatsen door nieuwe profilering vervangen.

Dienstverlening

Al enkele jaren verzorgt de afdeling Instandhouding het onderhoud voor het Bisdom Groningen-Leeuwarden in de rol van bouwkundig bureau. Deze dienstverlening werd ook in 2022 voortgezet.

Jaarlijks inspecteert de stichting de gebouwen van ongeveer 15 parochies waarvoor meerjarenonderhoudsplannen opgesteld worden. Tevens heeft de stichting een adviserende rol bij restauraties, groot onderhoud en biedt de stichting ondersteuning in het dossier mijnbouwschade.

Toren kerk Tolbert in de steigers

Groen erfgoed

Ons klimaat verandert snel als gevolg van te veel broeikasgassen zoals CO². De gevolgen hiervan zijn groot en de effecten zijn nu al te zien. Een voorbeeld is de toenemende droogte die voor bodemdaling zorgt, waardoor nu scheurvorming in verschillende kerken ontstaat. De opwarming van de aarde kunnen we tegengaan door minder CO² uit te stoten. Tegelijkertijd beïnvloeden droge zomers en natte winters de gezondheid van de bomen op onze kerkhoven, waardoor deze verzwakken of ziek worden.

Groninger Kerken neemt hierin zijn verantwoordelijkheid. Er zijn diverse pilotprojecten opgestart waarin verschillende aspecten van klimaatveranderingen worden onderzocht of het hoofd worden geboden. Verduurzamen van ons kwetsbare erfgoed is geen eenvoudige opgave. Standaardoplossingen die goed toepasbaar zijn op huizen of andere gebouwen, zijn vaak ongeschikt voor monumentale kerkgebouwen. Per kerk moet daarom worden gekeken naar mogelijke oplossingen, zonder de monumentale waarden aan te tasten. Verduurzamen is maatwerk, dat geldt ook voor het groen rondom onze kerken.

Herstel dorpsommetje Wittewierum

Samen met de gemeente Groningen en Landschapsbeheer Groningen is in 2022 hard gewerkt om het dorpsommetje van Wittewierum te herstellen. Een deel van dit ommetje loopt over het kerkhof en verschillende onderdelen op het kerkhof waren aan vervanging of herstel toe. Zo zijn er in totaal 26 graven hersteld en weer zichtbaar gemaakt. Een aantal graven was in de loop der eeuwen onder het maaiveld verdwenen en een aantal was verzakt of verkeerd in slechte staat.

Het toegangshek aan de noordzijde van het kerkhof verkeerde eveneens in slechte staat. De verf bladderde af door roest en het hek kon niet meer draaien. Het hek ziet er weer fraai uit en kan weer open- en dichtgedraaid worden. Wat nog rest is het plaatsen van een nieuw informatiepaneel. Het oude paneel is vergaan en niet meer leesbaar, terwijl de geschiedenis van kerk, kerkhof en het voormalige klooster erg de moeite waard zijn om te vertellen. Het nieuwe paneel wordt in het voorjaar van 2023 geplaatst.

Biodiversiteit op kerkhoven

Voor dit samenwerkingsproject met Landschapsbeheer Groningen zijn in 2022 de voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. Het projectplan is geschreven en de fondswerving werd gestart. De subsidieaanvragen werden gehonoreerd, waardoor het project definitief kan starten. In de winter van 2022/2023 is er veldwerk verricht naar al aanwezige en verdwenen ecologische waarden op de tien deelnemende kerkhoven. Wanneer dit in kaart is gebracht worden er gesprekken gevoerd met de beheerders van de deelnemende terreinen en wordt er per kerkhof een maatwerkplan geschreven.

In 2024 worden de plannen uitgevoerd samen met de beheerders van de deelnemende kerkhoven. Het enthousiasme onder de deelnemers en fondsen die bijdragen aan het project is groot.

Herstel pastoriëtuin Slochteren

Bij de overname van de pastoriëtuin in Slochteren in 2019 was al bekend dat veel bomen in de pastoriëtuin van Slochteren in slechte staat verkeerden of dood waren. In het voorjaar van 2022 zijn er 18 bomen gekapt. Landschapsbeheer Groningen heeft een herstelplan gemaakt waarbij er negen bomen en diverse stinzenplanten, struiken en planten worden aangeplant. Hiermee zal de tuin weer de fraaie uitstraling van vroeger krijgen en bijdragen aan een hogere biodiversiteit. De aanplant van de bomen vindt plaats in het voorjaar van 2023.

Herstel kerkeiland Spijk

Nu de Andreaskerk is gerestaureerd richten wij onze blik op het kerkhof, het kerkeiland. De plannen voor herstel en restauratie van het terrein worden samen met het dorp en met de gemeente Eemsdelta ontwikkeld. Het is de intentie om het slingertuinkerkhof dat tot eind jaren zestig van de vorige eeuw nog aanwezig was, mede op basis van foto's te reconstrueren, inclusief het bruggetje dat toentertijd aan de oostkant aanwezig was. Het plan is gezamenlijk door de stichting en Landschapsbeheer Groningen 'gepitched' bij Erfgoed, Ruimte en Landschap van de provincie Groningen, hetgeen de eerste financiering opleverde. Landschapsbeheer Groningen verrichtte vervolgens historisch onderzoek en maakte een ontwerp.

De benodigde vergunningen zijn aangevraagd en de aanzet tot financiering is gegeven door de gemeente Eemsdelta.

Herinrichting kerkhof Heveskes

Kerk en kerkhof zijn de laatste overblijfselen van het dorp Heveskes. Alleen al door zijn ligging te midden van grote industrieën leveren kerk en kerkhof van Heveskes een iconisch beeld op. Velen rijden of fietsen langs en zijn verbaasd hoe deze 13^e-eeuwse kerk de tand des tijds heeft doorstaan. Op initiatief van Groningen Seaports is er overleg over herstel van historische elementen van kerkhof c.q. begraafplaats, alsmede het herstel van natuurwaarden.

LAOS Landschapsarchitecten maakte een historische analyse en ontwierp op basis hiervan een plan voor het kerkterrein. Het doel is een leesbaarder terrein en een omgeving te creëren in zijn historische context dat ook nog een aantrekkelijker beeld oplevert.

Leerprojecten Terra MBO Groningen

In 2022 hebben de leerlingen van het Terra MBO Groningen meer leerprojecten uitgevoerd op onze kerkhoven dan voorgaande jaren. Er waren meer leerlingen beschikbaar waardoor de stichting hen een aantal interessante leerprojecten kon aanbieden. Zo hebben de leerlingen onder andere het pad naar de kerk van Eenum opnieuw bestraat. Omdat bestratingswerk niet vaak wordt aangeboden, hebben ze hier veel kunnen leren. Naast dit project zijn er ook veel onderhoudsklussen met betrekking tot het groen uitgevoerd, bijvoorbeeld op de kerkhoven van Baflo, Uithuizen en in de pastoriëtuin van Kiel-Windeweer.

Kerk van Uitwierde

Het afgelopen jaar werden zowel de 99^e als de 100^e kerk overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken. Een mijlpaal die niet ongemerkt voorbij is gegaan.

Uitwierde

Op 1 april 2022 werd de Nederlands Hervormde Kerk Uitwierde met kerkhof aan de Stichting Oude Groninger Kerken overgedragen. De toren naast de kerk is in 1971 al overgedragen aan de stichting.

Tijdens de afloop van de Franse bezetting werd in 1814 zeer grote schade aangericht aan het toenmalige kerkgebouw in Uitwierde. Ondanks herstel, werd deze kerk uiteindelijk toch afgebroken. In 1839 kwam de huidige, sobere kerk tot stand. Het is een vrijstaande, neoclassicistische zaalkerk, gebouwd aan de oostkant van de (vrijstaande) toren. De gevels zijn gemaakt van roodbruin baksteen-metselwerk en de kerk heeft aan de voor- en achterzijde een schilddak. De voorgevel is rijker gedecoreerd. De dubbele toegangsdeur heeft een neoclassicistische omlijsting. Aan beide zijden van de ingang zijn, onder de ramen, vroeg 17^e-eeuwse grafzerken in de muur gemetseld. Deze zijn waarschijnlijk afkomstig

van de vorige kerk. Bij de bevrijding in 1945 raakte de kerk zwaar beschadigd, maar werd binnen enkele jaren volledig hersteld. Interieur In het midden van de achtergevel staat een preekstoel die dateert uit 1814, gemaakt door Jacob Meijer. Eind 19^e eeuw is het oorspronkelijke kuipmodel verbouwd tot de huidige platformkansel. Naast de preekstoel staat tegen de zijmuur een hardstenen zerk uit 1563, voor Haro Winken to Rengenheim. De vloer van het middenpad en het koor bestaat uit geel geglazuurde plavuizen. Ter hoogte van de twee bankenblokken bestaat de vloer uit geschilderde houten planken.

Het éénklaviersorgel in de kerk werd in 1889 gebouwd door L. van Dam en Zonen, orgelfabrikant te Leeuwarden, voor de kerk van Heveskes. Vanwege de verkoop van deze kerk aan het Havenschap werd het orgel gedemonteerd en in 1975 overgebracht naar de kerk van Uitwierde. Dit werk is uitgevoerd door orgelbouwer A.H. de Graaf.

Een Plaatselijke Commissie is geïnstalleerd en gaat aan de slag met (het organiseren van) activiteiten in en om de kerk.

Uithuizermeeden

Op 17 juni 2022 werd de Nederlands Hervormde Kerk Uithuizermeeden aan Groninger Kerken overgedragen, de 100^e kerk voor de Stichting.

De ranke witte toren met de blauwe dakjes van de Nederlands Hervormde Kerk Uithuizermeeden, ook wel Mariakerk genoemd, is al van verre te zien. Het kerkgebouw ligt op een wierde en dateert in aanleg uit het midden van de dertiende eeuw. Deze laat-romaanse kerk is gewijd aan Maria. In de zestiende eeuw werd de kerk vergroot met een gotisch koor en in 1705 volgde de uitbreiding met transepten, waarmee het een flinke kruiskerk werd. In de 19^e eeuw werd de buitenzijde van de kerk gepleisterd. Dit is op een zeer rijke manier gedaan met onder andere imitatie natuursteenblokken en profiellijsten met ornamenten rond de ramen. Hierdoor kreeg de kerk een erg classicistisch uiterlijk.

In oorsprong had de kerk een losstaande toren. Deze werd in 1717-1726 vervangen door een aangebouwde toren. De torendaken zijn geschilderd in een zeer karakteristieke blauwe kleur. In de toren hangt een in 1897 door Petit & Fritsen in Aarle-Rixtel gegoten luidklok. Deze werd gegoten ter vervanging van de klok die bij de brand verloren was gegaan.

Het orgel is in 1785 gebouwd door orgelmaker A.A. Hinsz. Recent is het orgel grondig gerestaureerd door orgelbouwer Reil uit Heerde, onder advies van Stef Tuinstra. Doel was het oorspronkelijke Hinszorgel en de originele klankkleur nog beter te benaderen. Het rijk uitgevoerde front met veel houtsnijwerk en verguldwerk is in de authentieke kleuren afgewerkt.

Van groot belang voor de kerk waren de bewoners van de Rensemaborg. Zij bezaten het collatierecht

en de grafkelder onder het koor was hun eigendom. De verbouwing in 1705 werd in 1708 bekroond met de plaatsing van herenbanken en in de zuidoosthoek van de viering een preekstoel en doophek. Dit zijn hoogtepunten in het werk van kistemaker Allert Meijer en houtsnijder Jan de Rijk. De rugschotten van de herenbanken fungeren als koorafsluiting waardoor het koor is afgescheiden van de rest van de kerk en een avondmaalruimte is geworden. Hier staat ook het grafmonument uit 1754 voor Rudolf Huinga. Boven de kooringang hangt een rouwbord uit 1786 voor Jonkheer Willem Alberda van Rensema.

“Honderd kerken is geen rustig bezit, maar een kolossale opgave. Om alles bruikbaar te houden moeten er namelijk ook activiteiten plaatsvinden in al deze kerken, want alleen dan blijven ze bestaan en blijven het plaatsen van ontmoeting. Dat vraagt veel.”

René Paas, Commissaris van de Koning en beschermheer Groninger kerken – (Ommelander Courant)

Kerk van Uithuizermeeden

04

Activiteiten

Het organiseren van activiteiten en aangaan van diverse vormen van samenwerking vergroten de zichtbaarheid van Groninger kerken. Ook versterkt het banden met collega-instellingen, onze donateurs en bezoekers. Tot slot leveren deze een grote bijdrage aan het bevorderen van de belangstellingen voor ons erfgoed.

Heropening kerk Spijk en Middelstum

Na een grootschalige restauratie aan zowel de binnen- als de buitenzijde, werden de kerk en toren van Spijk in maart heropend. De restauratie was noodzakelijk om het gebouw te kunnen behouden voor de toekomst. Enkele maanden later volgde de Hippolytuskerk in Middelstum. Deze werd feestelijk heropend na restauratie, groot onderhoud en aardbevingsherstel. Deze heropening vond plaats in juni.

Boekpresentatie

In maart vond een bescheiden boekpresentatie plaats van het 22^e deel in de kerkhovenreeks: *Dij schrift, blijft. Schrijversgraven uit de provincie Groningen*. Het boekje werd geschreven door oud-collega Tjitske Zuiderbaan. De provincie Groningen telde in de 19^e en 20^e eeuw vele schrijvende pioniers op het gebied van onderwijs, politiek en godgeleerdheid. Ook dialectschrijvers en dichters lieten voor het eerst echt van zich horen. Reden om te onderzoeken hoe deze schrijvers op hun laatste rustplaats worden herdacht.

Donateursactiviteiten

Voor onze donateurs werden verschillende activiteiten georganiseerd, waaronder de paaswandeling, een grootse donateursbijeenkomst in de Akerk, een kerstwandeling door Groningen met concert in de

Remonstrantse kerk en een lezing *Waarom Maria een blondine werd* door Paul Le Blanc, universitair docent Kunstgeschiedenis van de Middeleeuwen aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen en 10 jaar directeur van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland. Alle activiteiten werden zeer goed bezocht.

Heilige Nachten, slapen in de kerk van Noordbroek

Overige activiteiten en samenwerkingen

Bijzonder om hier te noemen was de samenwerking met Heilige Nachten. Dit kleine, maar gepassioneerde bedrijf, werkt door het hele land samen met verschillende kerkeigenaren om het mogelijk te maken om te kunnen slapen in de kerk.

Hoewel er al sinds 2020 contact was met Heilige Nachten om deze mogelijkheid ook voor Groninger Kerken te ontwikkelen, was het in 2022 dan eindelijk zover om in de kerken van Den Ham en Noordbroek te kunnen overnachten. Dankzij de inzet en betrokkenheid van de Plaatselijke Commissie van Den Ham en de vrijwilligers van de kerk in Noordbroek zijn de overnachtingen een succes te noemen. Gezien de positieve reacties en het animo om te slapen in een kerk, krijgt Heilige Nachten in 2023 een vervolg.

De keur aan activiteiten die de vele Plaatselijke Commissies zelf in hun kerk organiseren en die te vinden zijn op www.kerkalspodium.nl, geven blijk van een de kerk als levendige ontmoetingsplek.

Zowel sociaal als cultureel nemen onze kerken in het Groninger Landschap hierin een belangrijke plek in, naast de dorpshuizen en dorpsbelangen die nog altijd in vele dorpen actief zijn. Hieronder volgt verder nog greep uit de projecten die het afgelopen jaar plaatsvonden waarbij meerdere kerken betrokken waren.

- Veur Aaltied
- Terug naar het begin
- Zomerjazz Fietstour
- Grootste Museum van Nederland (in samenwerking met Museum Catharijneconvent Utrecht)
- ODE (in samenwerking met SPOT Groningen)

Akerk

Manifestatie Bitterzoet Erfgoed

Het culturele programma van de Akerk werd afgetrapt met de deelname aan de culturele manifestatie *Bitterzoet Erfgoed* die van februari tot september 2022 plaatsvond in Groningen.

Deze manifestatie, met meer dan 40 deelnemende culturele instellingen, werd door Groninger Kerken mede-georganiseerd en was bedoeld om regionaal en nationaal bewustwording te creëren rondom sporen van het slavernijverleden in de stad en de provincie Groningen.

Voor de Akerk stelde gastconservator Ricardo Burgzorg een tentoonstelling samen met nieuw, speciaal voor de manifestatie gemaakt werk van vier kunstenaars: Hedy Tjin, Aimée Terburg, Faisel Saro en Esli Tapilatu.

Een centrale rol binnen de tentoonstelling was weggelegd voor het monumentale wandkleed *Groningse draden uit het koloniale verleden* van Hedy Tjin waarin de sporen van het slavernijverleden in Groningen verbeeld worden. Dit kunstwerk werd tijdens de looptijd van de tentoonstelling door maar liefst 400 enthousiaste vrijwilligers vervaardigd onder leiding van één hoofdvrijwilliger met veel kennis van zaken.

Rondom de tentoonstelling werd een gevarieerd interactief publieks- en educatieprogramma georganiseerd met onder andere I ASK-rondleidingen, *spoken word*, muziek en dans. Door samen te werken met 17 partners was er sprake van een groot regionaal bereik en brede impact. Veel van deze samenwerkingsverbanden zullen na de manifestatie een vervolg krijgen.

Nog belangrijker is dat het slavernijverleden van Groningen bij een groot aantal mensen onder de aandacht is gebracht en dat men zich bewuster is geworden dat Groningen hierin een aanzienlijke rol heeft gespeeld. Door middel van kunst en dialoog is er bij bezoekers en deelnemers een sterkere verbinding met elkaar en de gedeelde geschiedenis tot stand gekomen.

Op 1 juli werd het project groots afgesloten met het allereerste Keti Koti-festival van Groningen. Tijdens deze bijzondere dag kwamen jong en oud, van verschillende achtergronden en uit alle lagen van de bevolking samen in de Akerk en genoten van nieuwe ervaringen. Met een opkomst van 2.200 bezoekers was deze eerste editie een overweldigend succes.

Art Without Borders

De zomer van de Akerk stond in het teken van *Art Without Borders*, een kunstproject rondom hedendaagse Iraanse tekenkunst. Hierbinnen werden door Groninger Kerken in samenwerking met Stichting La Bohème en Stichting Folkingestraat Synagoge twee tentoonstellingen en meerdere educatieve workshops georganiseerd in de Akerk en Synagoge Groningen. Door kunst aan de hand van soms symbolen uit het christendom en in het domein van het jodendom te laten zien, werd een dialoog op gang gebracht.

In de door Willem Vugteveen samengestelde tentoonstelling in de Akerk was werk te zien van kunstenaars Farhad Gavzan, Hossein Tadi en Amir Mohamadzadeh. De tentoonstelling gaf een beeld van het hedendaags, cultureel leven in Iran. De kunst diende daarbij als brug om een divers publiek in contact te brengen

ODE, muziek beleven in Groninger kerken met Douwe Bob in de Molukse kerk in Appingedam

Manifestatie Bitterzoet Erfgoed. In de Akerk werd een uniek wandkleed gerealiseerd met behulp van ruim 400 vrijwilligers. Ontwerp: Hedy Tjin

met de onbekende kunstscene van Iran, die vanuit verschillende standpunten werd belicht. Dit project sloot daarmee uitstekend aan bij de nieuwe visie voor de Akerk.

Gedurende de looptijd van de expositie werden de bezoekers uitgenodigd zelf bij te dragen aan een gezamenlijke tekening. Hier is in grote getale gehoor aan gegeven en heeft daardoor een positieve stimulans gegeven aan het actief bedrijven van de tekenkunst.

Als onderdeel van het educatieve programma van *Art Without Borders* is er een door Bulbul en Solmaz Esmailzadeh verzorgde kookworkshop georganiseerd in de Akerk. Tijdens de workshop werd er door de deelnemers een heerlijke Iraanse lunch bereid met gerechten die de Iraanse en Westerse cultuur verbinden.

Oekraïne: het pad naar vrijheid

Tijdens de Groninger Museumnacht op 10 september vond onder grote belangstelling de publieksoening van de fototentoonstelling *Oekraïne: Het pad naar vrijheid* plaats. Deze coproductie van Noorderlicht en de Akerk toonde Oekraïense fotografie van de jaren zeventig tot nu en werd samengesteld door Kateryna Radchenko, curator van het Oekraïense festival Odessa Photo Days, samen met Noorderlicht hoofdconservator Wim Melis.

Oekraïense fotografen maakten in deze tentoonstelling pijnlijk duidelijk hoe kunst tegelijkertijd autonoom is en een spiegel van de turbulente samenleving waarin zij tot stand komt. De foto's toonden het opgelegde juk van de Sovjet-Unie, tot de oorlog van nu die elke fotograaf in Oekraïne tot oorlogsfotograaf heeft gemaakt.

Er was werk te zien van bekende en minder bekende fotografen, van jonge talenten tot aan kunstenaars uit het canon van de Oekraïense fotografie.

Het was de eerste tentoonstelling in West-Europa die op deze wijze aandacht besteedde aan de tot dan toe internationaal nog nauwelijks bekende Oekraïense fotografie.

Om de aandacht voor Oekraïne vast te houden is besloten de tentoonstelling, die oorspronkelijk van september tot eind 2022 zou lopen, te verlengen tot en met 22 januari 2023. De extra opbrengsten die hierdoor werden gegenereerd zijn gedoneerd aan hulporganisatie '2402', een onafhankelijk Oekraïens noodfonds dat fotografen en andere journalisten ondersteunt met geld en apparatuur. Tijdens de tentoonstelling verscheen ook het tweede deel van 'The Information Front'. Deze

Keti Koti in de Akerk

“Door middel van kunst en dialoog is er bij bezoekers en deelnemers een sterkere verbinding met elkaar en de gedeelde geschiedenis tot stand gekomen.”

onafhankelijke publicatiereeks brengt de belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van Oekraïne in beeld. De tweede uitgave diende als catalogus bij de tentoonstelling *Oekraïne: het pad naar vrijheid*. Alle opbrengsten zijn naar 'The Depths of Art' gegaan, een instelling die Oekraïense cultuur ondersteunt, waaronder fotografen.

In het kader van de tentoonstelling zijn in samenwerking met 'Groningen with Ukraine' een tweetal *human libraries* georganiseerd. Tijdens deze waardevolle bijeenkomsten konden bezoekers in gesprek gaan met Oekraïense vluchtelingen over de oorlog en hun persoonlijke verhaal. Ook zijn er twee succesvolle benefietconcerten gehouden door de virtuoze Oekraïense accordeonist Oleg Lysenko.

Overige activiteiten

Naast de bovengenoemde hoofdactiviteiten vonden er in de Akerk als vanouds veel concerten en overige ontvangsten plaats. Hoogtepunten waren de met lovende kritieken ontvangen *Matthäus Passion* van Luthers Bach Ensemble, *Messiah* van Kamerkoor Dualis en het optreden van het wereldberoemde Voces8. Samen leverde dit een aanzienlijke stijging van het aantal bezoekers op in vergelijking met voorgaande jaren.

Cijfers	Aantal
Langlopende tentoonstellingen	3
Culturele activiteiten en overige ontvangsten	100
Bezoekers tentoonstellingen	20.939
Bezoekers culturele activiteiten en overige ontvangsten	11.153
Totaal aantal bezoekers Akerk	32.092

Tentoonstelling
Art without Borders
in de Akerk

Het educatieteam is in het voorjaar van 2022 uitgebreid met vier flexibel inzetbare Schoolkerkdocenten. Zij volgden de IASK-cursus, een rondleidmethode waarin de groep centraal staat, en waarbij dialoog een grote rol speelt. De docenten zijn ingezet in de Schoolkerk in Garmerwolde, maar ook tijdens rondleidingen bij de tentoonstelling *Bitterzoet Erfgoed* en ontvangsten van scholieren in de Akerk. De uitbreiding van het team zorgt ervoor dat we onze ambities op het gebied van educatie beter kunnen uitvoeren.

Ondertussen wordt er gestaag doorgewerkt aan de vernieuwing van de website www.schoolkerk.nl. Een aantal verouderde lesbrieven is inmiddels in een nieuw jasje gestoken. Het doel is een goed gevulde website te presenteren, met downloadbare lesbrieven, aanbod op locatie en kennis over onze kerken op schoolniveau. We blijven ons aanbod promoten tijdens bijeenkomsten voor leerkrachten (interne cultuurcoördinatoren) en via onze website en educatienieuwsbrief, die vier keer per jaar verschijnt.

Schoolkerk Garmerwolde

Vanaf april hadden we in de Schoolkerk in Garmerwolde te maken met inhaalbezoeken, vanwege de lockdowns daarvoor. Terugkijkend kwamen we pas dit jaar echt op stoom, na twee jaar van plotselinge sluitingen vanwege corona. Voor het eerst vond de langverwachte een themaweek plaats, iets waar we in het voortraject van het Feest-project ervaring mee hadden opgedaan. In november bezochten negen klassen van vier scholen het programma *Feest! Licht & Donker*, over de lichtjesfeesten Divali, Chanoeka en Kerstmis. Wegens dit succes bieden we in 2023 opnieuw tijdelijke themaweken aan. In totaal bezochten 1.150 leerlingen het schoolprogramma in Garmerwolde in 2022.

Educatieve activiteiten

Algemeen

Bij iedere restauratie wordt de school in het dorp uitgenodigd om een kijkje te komen nemen bij de werkzaamheden. Zo kwam in april groep 6/7/8 van De Wilster in Middelstum op bezoek tijdens de restauratie van de gewelfschilderingen in de Hippolytuskerk aldaar en leerden de 27 kinderen over de afbeeldingen die er te zien zijn.

Ruim 150 VO-scholieren bezochten onder begeleiding de Akerk (exclusief educatieve activiteiten Noorderlicht) en zo'n 300 scholieren werden ontvangen verspreid over andere kerken, bijvoorbeeld in de kerk van Solwerd tijdens een introductie-evenement van de nieuwe campus in Appingedam.

Daarnaast kwamen er in totaal ongeveer 300 studenten van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), Minerva en de pabo's (Hanzehogeschool Groningen en NHL Stenden Hogeschool Groningen) met excursies naar onze kerken.

In 2023 is het streven het aantal scholen en de samenwerking daarmee nog verder uit te breiden. Zo is er inmiddels contact gelegd met de weekendschool in Groningen.

De afdeling Educatie verzorgt de educatieve activiteiten bij projecten van de Akerk en participeerde bijvoorbeeld in de manifestatie *Bitterzoet Erfgoed* en hielp het mee educatief aanbod ten aanzien van het slavernijverleden van Groningen te ontwikkelen. Ook verzorgde het laagdrempelige activiteiten ten tijde van Ketikoti en de tentoonstelling *Art without borders*, en werkte de afdeling samen met Noorderlicht voor de educatie rondom de tentoonstelling *Oekraïne: Het pad naar vrijheid*.

Voorleesochtenden

De voorleesochtenden zijn inmiddels een vast onderdeel geworden van ons aanbod en worden goed bezocht. Dit doen we tijdens de Kinderboekenweek, maar ook bij andere speciale gelegenheden, zoals de tentoonstelling *Bitterzoet Erfgoed* in de Akerk. We bedienen op deze manier gezinnen met jonge kinderen, een doelgroep die vaak op zoek is naar geschikt aanbod. Ook de jongste generatie doet op deze manier een positieve ervaring op met ons erfgoed.

Project Sleutelbewaarders

In september werd Samenwerkingsschool Noorderlicht sleutelbewaarder van de kerk in Baflo. Alle leerlingen (142) kwamen dit feestelijke moment meemaken in de kerk. De Plaatselijke Commissie, de kerkelijke gemeente en de school maken nu samen gebruik van de kerk. Het project *Sleutelbewaarders* begon in 2016 en blijft doorlopen met de inzet van de scholen en Plaatselijke Commissies.

Onderzoek en studenten

Titus Stipendium

Het Titus Stipendium is een initiatief van een alumnus Kunstgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen. Het stipendium heeft enerzijds als doel het ondersteunen van onderzoek naar het erfgoed van de Stichting Oude Groninger Kerken (waarbij de voorkeur uitgaat naar roerend erfgoed) en het in brede kring onder de aandacht brengen daarvan. Anderzijds is het stipendium bedoeld om jonge talentvolle onderzoekers (tot 30 jaar) de mogelijkheid te geven hun kennis en vaardigheden te ontwikkelen en zo een springplank te bieden die kan leiden tot andere, wellicht grotere onderzoeksprojecten. Er is een oproep verspreid onder pas afgestudeerde masterstudenten. Margreet Wieske heeft het stipendium gewonnen en is gestart met haar onderzoeksproject naar de beglazingsgeschiedenis van laatmiddeleeuwse Groninger kerken en kloosters. Het stipendium is in 2022 voor het eerst toegekend.

Stagiairs

Twee stagiairs van de opleiding Religion and Heritage, van religiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), deden onderzoek voor Groninger Kerken, respectievelijk naar de groenman (figuur in gewelfschilderingen Garmerwolde) en naar de geschiedenis van de drie Abrahamitische religies en kunstprojecten die daarmee samenhangen.

Project Sleutelbewaarders, kerk Baflo

Educatief en interactief programma in de toren van Garmerwolde

Communicatie & PR

Een goede communicatie is van groot belang om de doelstellingen van Groninger Kerken voor het voetlicht te brengen. Communicatie en PR verloopt daarom over diverse kanalen, denk hierbij aan onze website(s), social media, persberichten, folders en persoonlijk contact met journalisten en andere belangstellenden.

Op de website(s) houden we bezoekerscijfers bij, op de socials monitoren we de reacties, naar aanleiding van de persberichten houden we alle aandacht bij in een persmap (hierin worden alle artikelen die zijn verschenen gedocumenteerd).

Nieuwe huisstijl en website Groninger Kerken en Akerk

Het afgelopen jaar is er een nieuwe huisstijl geïntroduceerd met een fris kleurenpalet en een nieuw logo. De nieuwe huisstijl sluit goed aan bij de fase waarin Groninger Kerken zich nu bevindt. Naast onze trouwe achterban willen we ook een jongere doelgroep aanspreken en daar kan de uitstraling van de nieuwe huisstijl aan bijdragen. Om die reden is er gekozen om de Stichting Oude Groninger Kerken een 'roepnaam' te geven die korter is en tegelijkertijd de reikwijdte van ons erfgoed – van middeleeuwse tot begin 20^e-eeuwse kerken – beter dekt: Groninger Kerken.

Een andere reden om te kiezen voor een nieuwe huisstijl heeft te maken met de veelheid aan activiteiten en afzenders van die activiteiten. Hierdoor was het soms onduidelijk dat Groninger Kerken partner of afzender was. Door de flexibele huisstijl kan op elke vormgeving een 'paperclip' met het logo Groninger Kerken worden aangebracht waarmee duidelijk is dat de kerk onderdeel is van onze stichting.

De implementatie vroeg om een gefaseerde aanpak in 2022/2023. Als eerste werden de belangrijkste communicatie-uitingen voorzien van de nieuwe huisstijl zoals drukwerk, website(s) en de social mediakanalen. Daarna volgden de andere huisstijl-dragers. Bij het ter perse gaan van dit jaarverslag is inmiddels op zo goed als alle fronten de nieuwe huisstijl geïmplementeerd.

De Akerk heeft in 2022 een vliegende start gemaakt met de positionering als culturele hotspot in Groningen. Daarbij past ook een nieuwe website www.akerk.nl en een eigen huisstijl met logo. De huisstijlkleuren zijn zwart en goud/geel als verwijzing naar de Akerk. In alle uitingen van de Akerk (flyers, folders, posters) wordt altijd verwezen naar Groninger Kerken via de 'paperclip'.

Campagnes

De afgelopen jaren werd er op twee momenten aandacht gevraagd voor het werk van Groninger Kerken door middel van landelijke en regionale campagnes. Doel is mensen op te roepen ons werk te ondersteunen door donateur te worden. Dit jaar hebben we bewust onze aandacht gericht op één grote landelijke campagne die zowel een donateurscampagne was als een presentatie van onze nieuwe huisstijl en een kleinere social media zomercampagne. De campagnes kwamen tot stand in samenwerking met het communicatiebureau OPEN en hebben meer dan 500.000 *clicks* opgeleverd.

Wintercampagne

De wintercampagne is gebaseerd op uitingen uit eerdere campagnes. De reden daarvoor was tweeledig. Enerzijds is er de marketingtechnische reden: de doelgroep voor deze campagne bestaat uit personen die uit de vorige campagne een hoge 'klikbereidheid' bleken te hebben. Dat waren personen van 45+ in de provincies Groningen en Drenthe met belangstelling voor onderwerpen als musea, cultuurtoerisme, monumenten(zorg), kunst en cultuurtoerisme. Voor deze campagne is gefocust op het realiseren van zoveel mogelijk bezoek aan de website.

De tweede reden is dat Groninger Kerken met de slogan 'Blijf je verwonderen' wil aangeven dat wanneer men zich openstelt er nog zoveel te

ontdekken is. Tegelijkertijd slaat de slogan ook op hoe we zelf als organisatie werken. Door ons te blijven verwonderen staan we niet alleen open voor beheer en behoud, maar ook voor innovatie van en nieuwe perspectieven op het erfgoed.

Voor de wintercampagne zijn daarom voor een deel dezelfde modellen gebruikt als die van 2021. Om een jongere doelgroep te bereiken is dit keer ook gekozen voor een jong model, een jongen van 10 jaar. Met deze keuze hopen we ouders te bereiken en aan te geven dat de kerken open staan voor iedereen ongeacht leeftijd of achtergrond.

Middelen:

- Televisiespot landelijke televisie (Ster & Cultuurblok)
- Verlichte abricampagnes in de gehele provincie Groningen
- Advertenties in verschillende landelijke dagbladen
- Hoge inzet social media

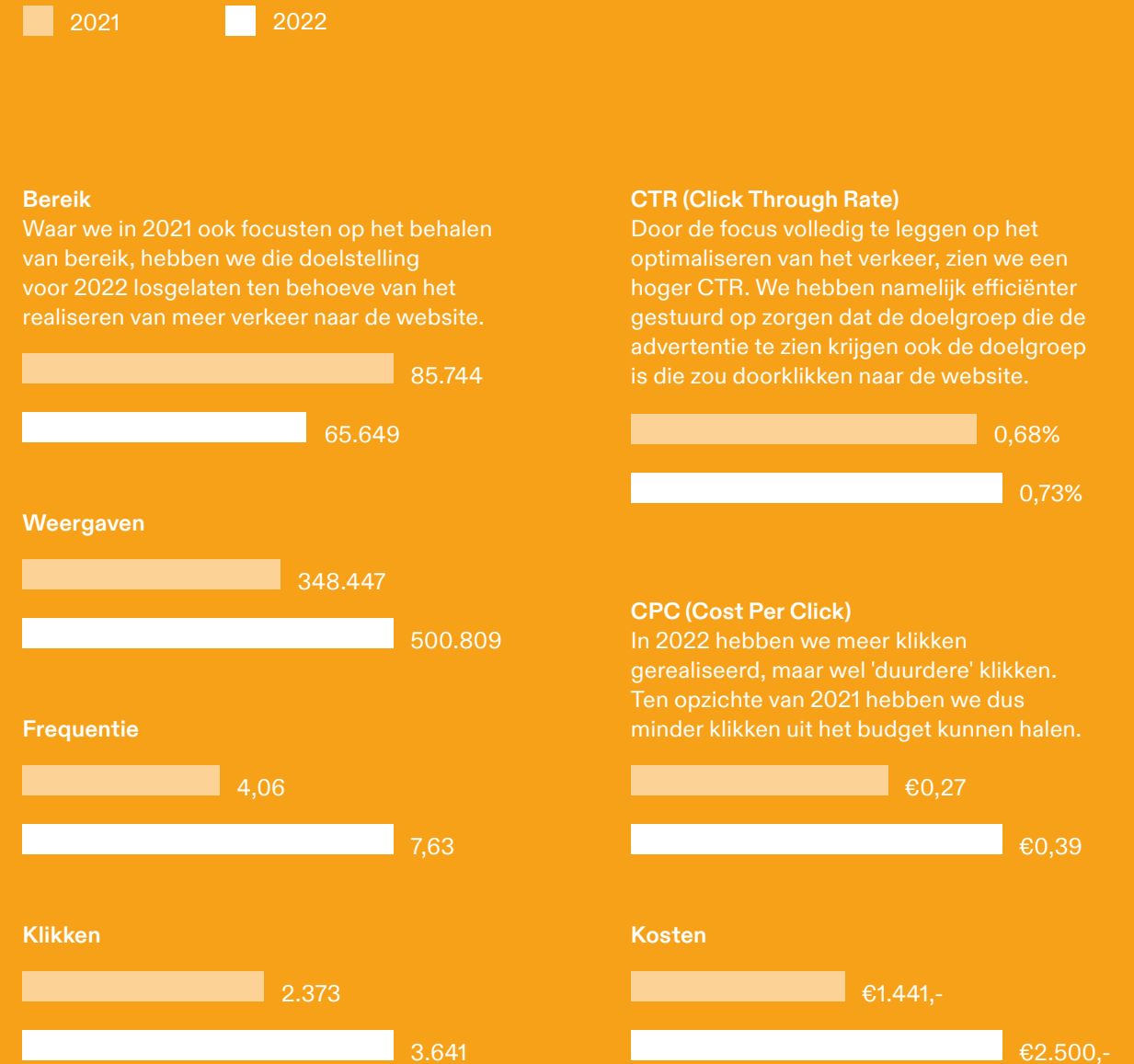
Actie kerkbehoud

In plaats van iedere twee jaar twee projecten centraal te stellen met Actie Kerkbehoud is er vanaf 2022 gekozen om elk jaar één project te selecteren.

Door middel van een advertentie in het tijdschrift Groninger Kerken, een persoonlijke brief aan alle donateurs, via social media en de website wordt aandacht gevraagd voor Actie Kerkbehoud.

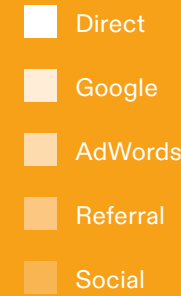
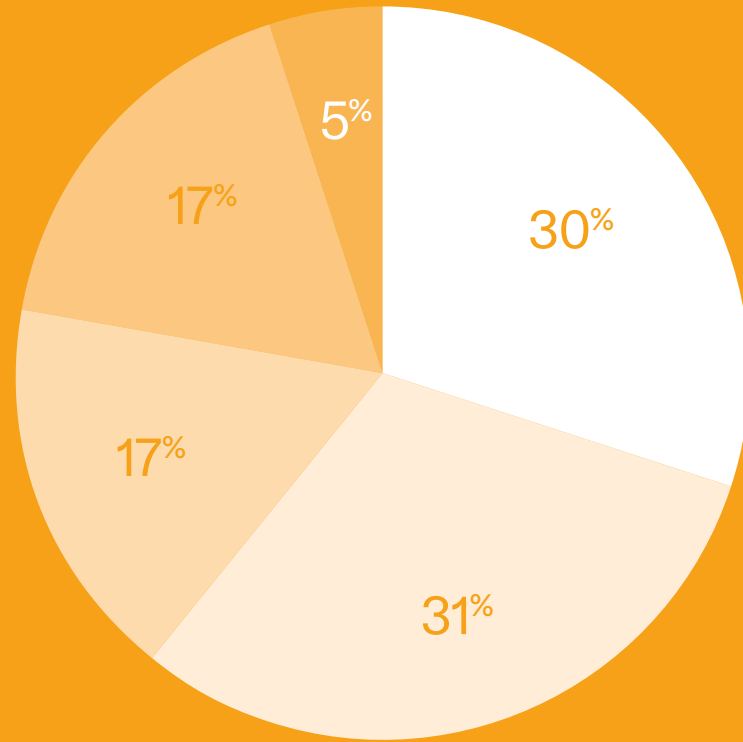
In 2022 stond de kerk van Overschild centraal. Een grootscheepse restauratie is nodig om dit Rijksmonument te kunnen behouden voor de toekomst. Deze restauratie wordt gecombineerd met het herstel van bevingsschade en bouwkundige versterking.

Campagne Winter 2021 versus Winter 2022

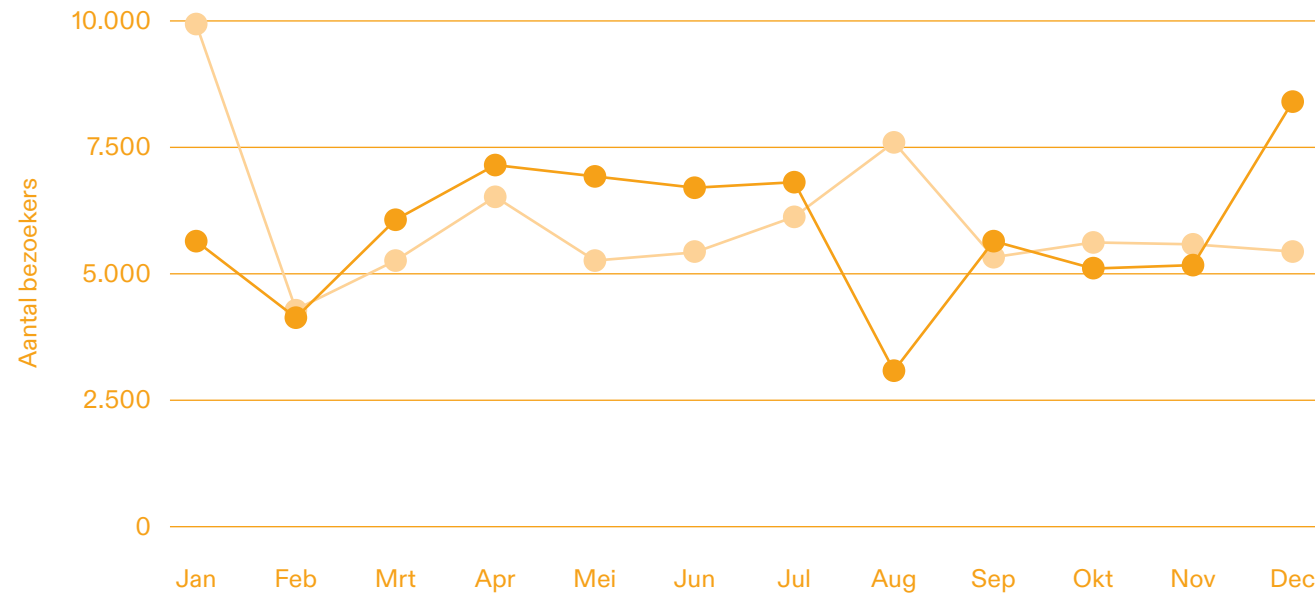
Waar komen bezoekers vandaan?

In 2022 van 1 januari t/m 31 december waren 17% van de online bezoeken afkomstig van advertenties (AdWords).

Online bezoeken

2021 2022

Website(s) en social media

Websites en social media zijn tegenwoordig niet meer weg te denken uit welke communicatiestrategie dan ook. Hoewel de bezoekers van onze kerken en onze donateurs over het algemeen tot de oudere generatie behoren, zijn ook zij steeds meer online. Daarom is het belangrijk om als Groninger Kerken op de diverse social media platforms en website goed en herhaaldelijk zichtbaar te zijn. De ontwikkelingen op dit gebied staan niet stil. In deze dynamische wereld proberen we – op onze eigen wijze – zichtbaar te zijn en onze identiteit als stichting te waarborgen en te presenteren.

- In 2022 kreeg onze website Groninger Kerken: www.groningerkerken.nl 72.176 online bezoeken met 195.568 paginaweergaven. Hiervan is ongeveer een kwart (22,24%) van de bezoeken voor de website Kerk als Podium: www.kerkalspodium.nl;
- De website voor de Schoolkerk: www.schoolkerk.nl is in totaal 2.707 keer bezocht met 6.342 paginaweergaven;
- De website voor de Akerk: www.akerk.nl is in totaal 13.000 keer bezocht met 115.000 paginaweergaven;
- Het aantal volgers van Groninger Kerken is op alle kanalen gestegen;
- Het donateursformulier is in 2022 totaal 176 keer ingestuurd.

Social media

Facebook	4.318 volgers
Twitter	3.190 volgers
LinkedIn	1.335 volgers
Instagram	1.284 volgers

Hoe wordt Groninger Kerken gevonden?

In samenwerking met INTK is het mogelijk om na te gaan welke zoektermen mensen het meest gebruiken. Het geeft tevens een beeld van onze doelgroep en wat ze in onze kerken hopen te vinden.

Top zoektermen:

- Groningen leuk
- Stichting Oude Groninger Kerken
- Muziek live
- Activiteiten Groningen
- Profielwerkstuk onderwerpen
- Te doen in Groningen
- Leuke dingen om te doen
- Leuk in Groningen
- Concert in Groningen
- Onderwerp werkstuk
- Concert Groningen
- Groningen
- SOGK
- Leuke activiteiten

Kennisdeling & digitalisering

Een onderdeel van communicatie is kennisdeling. Dit gebeurt fysiek in de vorm van de mediatheek, waarin vanaf de oprichting van de stichting een basiscollectie van boeken, rapporten en readers is opgebouwd op het gebied van oude Groninger kerken, kerkhoven en hun omgeving. In de loop van de jaren is de collectie uitgebreid met boeken over regionale geschiedenis, architectuur, monumentenzorg, kunst, en educatie. Het afgelopen jaar zijn er met name digitale publicaties aan de collectie toegevoegd.

De collectie is doorzoekbaar in een online catalogus. Deze is terug te vinden onder het kopje 'Kennisbank' op de website van Groninger Kerken. De rapportages en readers, maar ook de afzonderlijke artikelen in ons tijdschrift Groninger Kerken zijn gedigitaliseerd en als pdf te downloaden vanuit de catalogus. Een omvangrijke klus die het afgelopen jaar nagenoeg is afgerond. Hetzelfde geldt voor de grote hoeveelheid analogo foto-materiaal. De digitalisering ervan is in het afgelopen jaar vrijwel afgerond. Tevens is veel energie gestoken in de voorbereidingen naar een goed toegankelijke beeldbank.

In de kennisbank van Groninger Kerken staat allerlei informatie over onze kerken: het gebouw, de historische orgels en andere stukken uit het interieur, grafzerken in en rond onze kerken, heiligen die met onze kerken verbonden zijn (geweest), en personen van betekenis voor onze kerken. Aan dit onderdeel, de digitale kennisdeling, is het afgelopen jaar hard gewerkt. Om af en toe bijzondere objecten in detail te kunnen bespreken is er in de kennisbank gekozen voor een hoofdstuk Topstukken. Deze presentatie van bijzondere objecten in onze kerken is nu online beschikbaar. Bijzonder vanwege hun schoonheid, vanwege het vakmanschap waarmee ze vervaardigd zijn, of bijzonder vanwege de uniciteit.

Een ander onderdeel met betrekking tot de objecten in de kerken is de digitale registratie van de roerende goederen. Deze registratie vindt plaats in het kader van 'Kerkcollectie digitaal' van Museum Catharijneconvent in Utrecht. Voor de actualisering van deze registratie worden van al onze kerken eens in de vijf jaar de roerende goederen gecontroleerd op aanwezigheid en de staat van het object. Voorheen was er een Commissie Roerende Goederen die de controle verrichtte. Met ingang van het afgelopen jaar is er een pilot gestart. Van 50 kerken van Groninger Kerken hebben de Plaatselijke Commissies of andere betrokkenen het verzoek gekregen om de roerende goederen de kerk zelf te controleren.

Vrijwilligers

De eerste helft van 2022 heeft in het teken gestaan van verdere professionalisering van het vrijwilligersbeleid, de uitvoering van de nieuwe afspraken en werkwijzen ten aanzien van de vrijwilligerscontracten en het uitvragen van de Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) van de vrijwilligers.

Medio 2022 nam vrijwilligerscoördinator Annemarie Bembom afscheid van Groninger Kerken. Daphne de Bruijn, eerder werkzaam bij het Forum Groningen, volgde haar op. Naast de vrijwilligerscoördinatie pakt zij ook een aantal projecten op zoals *Heilige Nachten*, *ODE* en een nieuw pilotproject met als werktitel *Take a Walk on the Wild Side*. Dit is een samenwerkingsproject met de Stichting Alde Fryske Tsjerken, waarbij wandel- en fietsroutes langs religieus erfgoed in het Waddengebied ter stimulering van bezinningstoerisme in het noorden uitgezet worden. Dit gebeurt in samenspraak met de vrijwilligers van de Plaatselijke Commissies van kerken in het waddengebied.

In de tweede helft van het jaar legde de vrijwilligerscoördinator zich vooral toe op het ontmoeten van de vrijwilligers om zo een goed beeld en een gevoel te krijgen bij de mensen die zich allemaal inzetten voor Groninger Kerken. Wat tijdens deze ontmoetingen met name is opgevallen is de professionele houding van de Plaatselijke Commissies. Het organiseren van concerten, exposities, huwelijken die gesloten worden in onze kerken, het openstellen van de kerken voor rouw en alles wat daaraan voorafgaat en de werkzaamheden die na en naast deze activiteiten uitgevoerd moeten worden.

Een speciale vermelding verdienen de penningmeesters van de Plaatselijke Commissies die de boekhouding van 2022 ook weer piekfijn hebben opgeleverd. En dat in een jaar waarin de Plaatselijke Commissies, net bekomen van alle coronaperikelen wat ook zijn weerslag heeft gehad op de exploitatiebegrotingen, de gevolgen van de hoge energieprijzen het hoofd hebben moeten bieden.

Een ander punt van zorg, wat ook in 2022 meerdere malen naar voren kwam, is het werven van nieuwe vrijwilligers en het (daarmee kunnen) vormen van nieuwe Plaatselijke Commissies. Hoe bereik je nieuwe en geïnteresseerde mensen en hoe zorg je ervoor dat Plaatselijke Commissies waar nodig verjongen? Een belangrijk aandachtspunt waar de vrijwilligerscoördinator actief mee aan de slag gaat in samenwerking met de Plaatselijke Commissies.

De vrijwilligers die zitting hebben in de Excursiecommissie hebben ook in 2022 weer prachtig werk geleverd. Ze hebben vele donateurs en andere belangstellenden naar onze, maar ook andere kerken in de provincie geleid met een mooi programma. Zeer succesvol en fantastisch om mensen op deze manier met ons erfgoed in contact te brengen.

ODE

De Plaatselijke Commissies van Appingedam, Feerwerd, Finsterwolde, Garmerwolde, Leermens, Marum, Middelstum, Niehove, Nieuw Beerta, Noordbroek, Onderdendam, Pieterburen, Thesinge, Visvliet, Obergum en Wirdum waren dit jaar gastlocatie voor ODE. Ze hebben voor concerten en optredens in hun kerk nationaal bekende popzangers en klassieke ensembles ontvangen die zeer succesvol zijn gebleken. Uitverkochte kerken en een goede pers.

Kerk als Podium

Ook dit jaar hebben vrijwilligers van Groninger Kerken de training Kerk als Podium gevolgd. Alweer de derde editie en een succesvolle samenwerking met het Kultuurloket, onderdeel van VRIJDAG, het expertisecentrum voor amateurkunst in Groningen. Deelnemende Plaatselijke Commissies waren Obergum, Wirdum, Zeerijp, Onderdendam en Grijskerk. Doel van de training is het opdoen van kennis over het maken van een projectplan voor activiteiten en programma's en het professionaliseren van de activiteiten.

Het Vrijwilligersplatform en Werkoverleg Plaatselijke Commissies zijn ook in 2022 een aantal keren bijeen gekomen. Door de wisseling van de vrijwilligerscoördinator is in beide organen uitgebreid stilgestaan bij de doelstellingen van beide gremia en is er gekeken naar de overlap tussen beide overlegvormen.

Vrijwilligersplatform

Het Vrijwilligersplatform is een gremium van vrijwilligers dat er is voor de ondersteuning van en als klankbord voor de vrijwilligers van Groninger Kerken. Het platform bestaat uit maximaal zeven leden en is onder meer betrokken bij het opstellen van het vrijwilligersbeleidsplan. Zij adviseert de directeur-bestuurder gevraagd en ongevraagd op het gebied van het vrijwilligersbeleid, maar is tevens betrokken bij het uitdragen van dit beleid. Ook is het wenselijk dat het Vrijwilligersplatform meedenkt en helpt bij de informatievoorziening over het vrijwilligerswerk voor Groninger Kerken.

Het Vrijwilligersplatform Stichting Oude Groninger Kerken kwam het afgelopen jaar vier keer bijeen. Er is twee keer vergaderd in de aanwezigheid van de directeur-bestuurder en de vrijwilligerscoördinator. Jacobien Louwes en Andrea van Wieringen hebben in 2022 afscheid genomen. Hierdoor zijn er in totaal drie vacatures ontstaan binnen het Vrijwilligersplatform. Deze vacatures zijn in het najaar 2022 ingevuld.

De formele benoeming van de nieuwe voorzitter en leden van het Vrijwilligersplatform vindt in het voorjaar van 2023 plaats.

Eind 2022 is Francis Pothof door het Vrijwilligersplatform gekozen tot nieuwe voorzitter van het platform en neemt hiermee na een periode van vijf jaar de taak over van Margreet Bakker die aanblijft als lid van het Vrijwilligersplatform.

Samenstelling Vrijwilligersplatform

Margreet Bakker	(voorzitter) (tot 1 december 2022)
Francis Pothof	(voorzitter) (vanaf 1 december 2022)
Marienus Beukema	
Willem Friedrich	(vanaf 1 december 2022)
Anja Groeneveld-Smit	
Atze Landman	(vanaf 1 december 2022)
Jacobien Louwes	(tot 17 februari 2022)
Riet Wessels	
Andrea van Wieringen	(tot 22 september 2022)

Werkoverleg Plaatselijke Commissies

Naast het Vrijwilligersplatform is er nog het praktisch ingestelde Werkoverleg Plaatselijke Commissies. In dit overleg komen leden van de Plaatselijke Commissies bijeen om *good practices* uit te wisselen, maar ook om onder leiding van de vrijwilligerscoördinator Groninger Kerken praktische zaken te bespreken. Het Werkoverleg Plaatselijke Commissies heeft dit jaar twee keer vergaderd.

Samenstelling Werkoverleg Plaatselijke Commissies

Anne Benneker	Plaatselijke Commissie Garmerwolde (tot februari 2022)
Riek Boschloo	Plaatselijke Commissie Solwerd
Frank Broersema	Plaatselijke Commissie Den Horn
Auke Doornbosch	Plaatselijke Commissie Grootegast (tot oktober 2022)
Herman Groothuis	Plaatselijke Commissie Garmerwolde (vanaf februari 2022)
Max de Haas	Plaatselijke Commissie Losdorp
Karin van Hoorn	Plaatselijke Commissie Pieterburen
Loes Kiezebrink	Plaatselijke Commissie Engelbert
Margie Kil	Plaatselijke Commissie Losdorp
Jacobien Louwes	Plaatselijke Commissie Vierhuizen
Pluc Plaatsman	Plaatselijke Commissie Thesinge
Hans Stoelinga	Plaatselijke Commissie Onderdendam
Johan Wiersma	Plaatselijke Commissie Usquert
Hein Zeevalking	Plaatselijke Commissie Garnwerd

Vrijwilliger Bitterzoet Erfgoed

Organisatie & Personeel

Organisatie

De Stichting Oude Groninger Kerken is opgericht op 13 mei 1969, een tijd waarin vele kerken bedreigd werden door ernstig en onaanvaardbaar verval. Dankzij het initiatief van een groep zeer betrokken en gemotiveerde mensen werd de huidige stichting opgericht die zich inzet voor het behoud van de kerken als religieus erfgoed.

Missie

De Stichting Oude Groninger Kerken zet zich in voor het materiële en functionele behoud van de monumentale Groninger kerken en hun omgeving. Een duurzame benadering van gebouw en mens speelt daarin een steeds grotere rol. Naast het behouden van deze waardevolle, historische gebouwen, stimuleert de stichting de openstelling van deze gebouwen door ze opnieuw te laten functioneren als plaatsen van ontmoeting en bezinning met aandacht voor beleving en biodiversiteit. Daarnaast zet de stichting zich in voor het bevorderen van de belangstelling voor dit specifieke erfgoed.

Doel

De stichting tracht haar missie te verwezenlijken door:

- a. Het verwerven, bewaren, restaureren, beheren en ter bezichtiging stellen van monumentale kerken en hun bijgebouwen en terreinen in de ruimste zin;
- b. Het streven naar een gebruik van de gebouwen en de terreinen zoveel mogelijk in overeenstemming met hun aard;
- c. Het nemen van initiatieven op het gebied van adviezen, voorlichting, publicatie en het leggen van contact met bezitters van bouwwerken en terreinen sub a bedoeld;
- d. Alle andere middelen, welke tot bevordering van dat doel leiden.

Beleidsplan 2021-2024

In dit jaarverslag wordt gerapporteerd en geëvalueerd op basis van het in 2020 vastgestelde beleidsplan 2021-2024 *Bakens van betekenis*. Het beleidsplan is te raadplegen op www.groningerkerken.nl.

Naleving Governance Code Cultuur

De Stichting Oude Groninger Kerken onderschrijft de navolgende gedragscodes en richtlijnen uit de Erkenningsregeling Goede Doelen Nederland:

- De Code Goed Bestuur;
- De Regeling beloning directeurs van goede doelen.

De stichting hanteert een gedragscode voor het gebruik van de sociale media, de communicatie in het kader van de aardbevingsproblematiek en de databeveiliging.

De stichting continueert het werken volgens de drie codes: de Governance Code Cultuur, de Fair Practice Code en de Code Diversiteit & Inclusie voor zover die op de stichting van toepassing zijn en een afspiegeling is van de samenleving in het gebied. Daarbij volgt de stichting bijvoorbeeld ook de richtlijnen van het Mondriaan Fonds ten aanzien van deze codes.

De stichting heeft in haar statuten en reglementen de verschillende taken en verantwoordelijkheden duidelijk gescheiden.

Er is een 'Reglement Raad van Toezicht Stichting Oude Groninger Kerken' opgesteld waaraan de Raad in zijn geheel en elk individueel lid van de Raad moet voldoen. Jaarlijks evalueert de Raad van Toezicht zijn eigen functioneren evenals dat van de individuele leden en het functioneren van de directeur-bestuurder. De Raad vergadert minimaal vier keer per jaar.

De Raad voorziet zelf in de invulling van zijn vacatures. Benoeming geschiedt voor een termijn van vier jaar en herbenoeming is mogelijk voor maximaal één periode van vier jaar. Aftreden geschiedt conform een rooster van aftreden.

De Raad van Toezicht kent drie commissies:

- De Selectie- en Remuneratiecommissie bestaande uit ten minste twee leden van de Raad van Toezicht, waaronder de voorzitter;
- De Auditcommissie bestaat uit ten minste twee leden van de Raad van Toezicht. De voorzitter van de Raad van Toezicht maakt geen deel uit van de Auditcommissie;
- De Beleggingscommissie bestaat uit ten minste één lid van de Auditcommissie. Dit lid is toevoerder conform de rol als toezichthouder van de Raad van Toezicht. De vergaderingen worden tevens bijgewoond door de directeur-bestuurder.

De Auditcommissie bereidt de besluitvorming over de (meerjaren)begroting en de jaarstukken voor en overlegt onder andere met de accountant.

De Beleggingscommissie adviseert de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht gevraagd en ongevraagd over het ontwikkelen en wijzigen ten aanzien van het beleggingsbeleid, evenals het rapporteren over de uitvoering van het vermogensbeheer.

De directeur-bestuurder opereert op basis van het door de Raad van Toezicht vastgestelde 'Reglement directeur-bestuurder Stichting Oude Groninger Kerken', meerjarenbeleidsplan met meerjarenbegroting en de jaarlijks geactualiseerde begrotingen en jaarstukken. De directeur-bestuurder legt door middel van het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af over het gevoerde beleid.

De directeur-bestuurder is belast met het bepalen van het algemeen dagelijks beleid van de stichting en besturen van de onderneming(en) van de stichting en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van de doelstellingen, de strategie, het verkrijgen van de noodzakelijke middelen en de prestaties van de onderneming(en) van de stichting, alsmede voor het naleven van de wet- en regelgeving. De directeur-bestuurder is tevens belast met het bepalen van het beleid ten aanzien van de positie van de stichting en haar eigen rol waar het gelieerde entiteiten betreft.

Het salaris van de directeur-bestuurder wordt bepaald aan de hand van het handboek functiewaardering van de CAO Woondiensten. Zij heeft geen gratificaties

of extra vergoedingen ontvangen. De directeur-bestuurder werkt op basis van het directiereglement. Er zijn geen nieuwe overeenkomsten afgesloten of lopende overeenkomsten gewijzigd die voorzien in de beloningen die hoger zijn dan de norm vastgesteld in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De Selectie- en Remuneratiecommissie voert een jaargesprek met de directeur-bestuurder en evalueert de samenwerking. Dit gesprek vond in december plaats. Binnen de Groninger Kerken voert de directeur-bestuurder jaargesprekken met de medewerkers die in dienst zijn bij de stichting, er zijn medewerkersbijeenkomsten en andere vormen van onderling overleg.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Met het door de Raad van Toezicht vastgestelde meerjarenbeleidsplan, de meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarlijkse werkplannen en begrotingen geeft de directeur-bestuurder richting aan de doelstellingen van de stichting.

Het monitoren en evalueren van de uitvoering van activiteiten en processen vindt plaats door een kritische beoordeling van de tussentijdse (voortgang)rapportages van de directeur-bestuurder en het jaarverslag.

De administratieve organisatie en interne controle worden jaarlijks getoetst door de accountant. Periodiek worden de procedures geactualiseerd.

Omgang met belanghebbenden

De Stichting Oude Groninger Kerken streeft naar een open relatie met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en betaalde arbeidskrachten, donateurs, schenkers, relaties, bedrijven, overheden, huurders, bewoners en omwonenden, bezoekers, kerkelijke, culturele en maatschappelijke (erfgoed) organisaties en andere betrokkenen. De inhoud en de kwaliteit van de verstrekte informatie vanuit de centrale organisatie wordt door de directeur-bestuurder gewaarborgd. De coördinator communicatie & PR is verantwoordelijk voor het stroomlijnen en optimaliseren van de interne en externe communicatie.

De specifieke doelgroepen worden geïnformeerd door middel van diverse communicatiemiddelen zoals het tijdschrift Groninger Kerken, het jaarverslag, folders, publicaties, digitale nieuwsbrieven, persberichten, de website en de sociale media en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden. Het communicatiebeleid is vastgelegd in het

meerjarenbeleidsplan. Het communicatiebeleid is erop gericht om een optimale relatie te hebben met belanghebbenden en hen gericht te informeren over belangen, ontwikkelingen en de besteding van de ontvangen gelden.

De Stichting Oude Groninger Kerken beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten correct af te handelen. Daarnaast heeft Groninger Kerken een code voor het gebruik van de sociale media, de communicatie in het kader van de aardbevingsproblematiek en de databeveiliging.

Personeel

In- en uitdiensttreding

Met ingang van 1 september 2022 is Daphne de Bruijn gestart als Vrijwilligerscoördinator & Projecten. Zij heeft de taken van Annemarie Bembom overgenomen en heeft een aanstelling van 0,89 fte.

De omvang van de personeelsformatie van de Groninger Kerken (exclusief medewerkers die werkzaam zijn op basis van een overeenkomst van opdracht) bedraagt aan het einde van het verslagjaar 15,83 fte.

De verwachting is dat de formatie gedurende 2023 een lichte stijging kent als gevolg van de toenemende activiteiten van Groninger Kerken.

Opleiding

Als uiting van goed werkgeverschap worden bij Groninger Kerken opleidingen aangeboden indien hier behoefte aan is of als dat is gewenst ten behoeve van het uitoefenen van de functie. Ook is er de mogelijkheid om conferenties, lezingen en congressen bij te wonen of om studiereizen te maken. Het afgelopen jaar gingen twee medewerkers op studiereis naar Suriname in het kader van het landelijke project *Feest! Weet wat je viert*. Ook volgde een medewerker een cursus aan de Reinwardt Academie op het gebied van het organiseren van tentoonstellingen. Verschillende medewerkers volgden lezingen of cursussen die hun specialiteit of werk ten goede kwamen.

Thuiswerken

Na het opheffen van alle coronamaatregelen blijkt dat thuiswerken ook in de toekomst een vast onderdeel blijft van de indeling van de werkweek. Afhankelijk van de aanstelling en de functie van de medewerkers zal dit in meerdere of mindere mate mogelijk zijn en worden hierover per individu afspraken gemaakt.

Functieherwaarderingsstraject

Dit jaar is in samenwerking met Solon Management en Organisatie het functieherwaarderingsstraject voorbereid en uitgevoerd. Voorafgaand aan de herwaarderingsstraject zijn alle functies van de medewerkers opnieuw beschreven. Een functieherwaarderingsstraject hoort conform het personeelsbeleidsplan van de stichting eens in de vijf jaar extern uitgevoerd te worden.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim was het afgelopen jaar zeer laag en bedroeg 0,5 %. Er is geen sprake geweest van langdurig ziekteverzuim waardoor we nauwelijks gebruik hebben gemaakt van onze Arbodienst.

Medewerkers Stichting Oude Groninger Kerken

Inge Basteleur	Educatie
Jur Bekooy	Instandhouding
Annemarie Bembom	Vrijwilligerscoördinatie (tot 1 juli 2022)
Marius Breukink	Projectleider Akerk
Daphne de Bruijn	Vrijwilligerscoördinatie (vanaf 1 september 2022)
Rebecca Compaan	Communicatie en PR
Martha Bijl	Financiën
Jan Borgers	Financiën (overeenkomst in opdracht)
Margreet Eriks	Directiesecretariaat Instandhouding
Chris de Graaf	Financiën
Johanna Kloosterhuis	Financiën
Vivian Lo-Sie-Sen	Facilitaire en Technische dienstverlening Akerk
Luvina van Nuysenburg	Secretariaat
Marcel Roemeling	Facilitaire Dienst
Marcel van Santen	Instandhouding
Tekla Slangen	Educatie
Christiaan Velvis	Instandhouding
	<i>Nevenfunctie</i>
	· Lidau: lid Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit Drentse gemeenten
Marlies Voorma	Secretariaat
Miriam van der Waart	Groenmanagement Instandhouding
	<i>Nevenfunctie</i>
	· Lid Funerair Platform (Terebinth Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) (vanaf mei 2022)
Patty Wageman	Directeur-bestuurder
	<i>Nevenfuncties</i>
	· Lid Werkgroep Adviesraad Frank Mohr Institute
	· Bestuurslid Stichting Saskia Boddeke & Peter Greenaway Projects
	· Penningmeester bestuur Stichting Khardzhiev
	· Lid Grote Kerken Overleg
	· Lid Raad van Toezicht Marketing Groningen
	· Lid Funerair Platform (Terebinth Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) (tot juni 2022)
	· Penningmeester bestuur Vereniging Behoud Monumentale Kerken
	· Lid Raad van Advies Vereniging Groninger Monument Eigenaren
	· Lid ledenraad Donatus Verzekeringen
Stieneke Wierda	Informatiespecialist
Elise van der Willik	Facilitaire en Technische dienstverlening Akerk (overeenkomst in opdracht)

Zuidgevel kerk Obergum

Ondernemings- raad

Overleg directeur-bestuurder

De Ondernemingsraad (OR) heeft in 2022 tweemaal overleg gevoerd met de directeur-bestuurder, op 29 maart en 27 september 2022. In beide gesprekken is het functieherwaarderingsgesprek besproken. De waardering van functies bij de Groninger Kerken wordt eens per vijf jaar extern getoetst. In beide gesprekken is het format en de tijdlijn besproken.

In de medewerkersbijeenkomst van 14 april 2022 is het personeel door de directeur-bestuurder en Solon Management en Organisatie geïnformeerd over de werkwijze in deze. De OR heeft het format getoetst aan de procedure zoals opgenomen in het Handboek functie-indeling Woondiensten, onderdeel van de CAO Woondiensten, en geen aanleiding gezien de directeur-bestuurder hieromtrent een instemmingsverzoek te vragen.

In 2022 heeft de OR één verzoek in behandeling genomen.

Instemmingsverzoek format jaargesprekken

Als onderdeel van het personeelsbeleidsplan is het formulier jaargesprek (functionerings- en beoordelingsgesprek) aan de OR voorgelegd. De OR heeft het format getoetst aan hetgeen hierover is opgenomen in de CAO Woondiensten en het personeelsbeleidsplan van de stichting. De OR was van mening dat alle elementen uit het bestaande format van functionerings- en beoordelingsgesprekken in het nieuwe format zijn meegenomen heeft daarom ingestemd met het verzoek.

De procedure ten aanzien van de jaargesprekken, zoals opgenomen in het personeelsbeleidsplan, is niet gewijzigd.

De vacature die in de loop van 2021 binnen de OR is ontstaan, werd in 2022 ingevuld.

Uitzicht uit een raam van de kerk van Wittewierum.

Een stormachtig financieel jaar

Terwijl we ternauwernood de coronapandemie achter ons hadden gelaten, werden we geconfronteerd met de gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De energiecrisis en de vrije val van de beurzen raakten ook onze beleggingsportefeuille en daarmee onze inkomsten voor de exploitatiebegroting. Daar waar we in de begroting van 2022 evenals in 2021 rekening hielden met goede beleggingsresultaten werden deze niet gerealiseerd.

We sloten het jaar af met een negatief resultaat van € 2.598.322. Dit resultaat is grotendeels te wijten aan de tegenvallende resultaten van de beleggingen die het jaar eindigden met een negatief resultaat van € 1.879.894.

Het negatieve resultaat op de beleggingen wordt deels gecompenseerd door de reserve waardeverschillen. De mutatie reserve als bron van inkomsten komt uit op -€ 1.417.266.

Na de dotaties/onttrekkingen aan specifieke bestemmingsreserves muteert de reserve als bron van inkomsten negatief voor een bedrag van € 737.258.

In 2022 heeft de stichting geen gebruik gemaakt van de corona subsidieregelingen NOW of de TVL.

Risicomanagement

De Raad van Toezicht heeft besloten om, evenals in voorgaande jaren, voor de meerjarenplanning bij de Stichting Oude Groninger Kerken budgettair uit te gaan van een niet-sluitende exploitatie. Als dit zich ook daadwerkelijk voordoet, dan zal het tekort voor dat jaar uit de eigen reserves worden gedekt.

Op basis van de gezonde stand van de reserves zal de continuïteit hierdoor niet direct in gevaar komen. Ondanks het hoge negatieve beleggingsresultaat bleek deze inschatting correct en konden de reserves het tekort opvangen. Desalniettemin is het negatieve resultaat fors te noemen. Zolang we ons echter gesteund weten door ruimhartige schenkingen en legaten, zijn we in staat het vermogen op peil te houden, zoals we de afgelopen 10 jaar ook hebben laten zien.

CBF Keurmerk

De Erkenning is het keurmerk voor goede doelen dat door het CBF, Toezichthouder Goede Doelen wordt uitgegeven. Met de Erkenning laten organisaties zien dat ze voldoen aan strenge kwaliteitseisen. Voor grotere organisaties gelden uiteraard andere eisen dan voor kleinere. Aan een Erkend Goed Doel geven wordt gemakkelijker omdat de organisatie daadwerkelijk bijdraagt aan een betere wereld, zorgvuldig omgaat met iedere euro, verantwoording aflegt en zich onafhankelijk laat controleren.

Het CBF-Erkenningpaspoort toont op een eenduidige en neutrale wijze de belangrijkste informatie van een Erkend Goed Doel. Transparantie in één oogopslag dus. Het paspoort bevat zowel kwalitatieve informatie over de doelstelling en activiteiten van de organisatie als financiële kengetallen. Deze laatste zijn door het CBF gevalideerd.

Eén keer per jaar vindt er een evaluatie plaats met het organisatiebureau van het CBF Keurmerk. In 2022 vond dit online plaats.

Fondsen en legaten

In 2022 zijn er geen nieuwe Fondsen op Naam gerealiseerd. Wel zijn er in 2022 door de stichting nalatenschappen en legaten ontvangen voor een totaalbedrag van € 690.635.

Donateurs

Het aantal donateurs bedroeg aan het einde van het jaar 6.178, een lichte daling ten opzichte van vorig jaar.

Dienstverlening

Vereniging Beheer Monumentale Kerken (VBMK)

De Stichting Oude Groninger Kerken verzorgt de (leden)administratie van de Vereniging Beheer Monumentale Kerken (VBMK). De directeur-bestuurder heeft zitting in het nieuwe bestuur van de VBMK dat in de ledenvergadering van mei 2022 is geïnstalleerd.

Beleggingscommissie

Algemeen

De doelstelling om het vermogen van de portefeuille van de Stichting Oude Groninger Kerken in stand te houden, inclusief de prijsinflatie, is in 2022 niet gehaald. De jaarlijkse onttrekkingen ten behoeve van de organisatie zijn ten opzichte van voorgaande jaren ongewijzigd gebleven, maar het beleggingsresultaat is sterk achtergebleven. Waar 2021 een heel mooi beleggingsresultaat liet zien van +13%, laat het resultaat over 2022 het tegenovergestelde zien met een negatief rendement van -9,4%. Gezien de forse negatieve resultaten van zowel de aandelenbeurzen als de obligatiemarkten van ongeveer -15% valt het negatieve resultaat van -9,4% relatief gezien mee. Ook ten opzichte van onze eigen benchmark van -13,9% is dit resultaat relatief gezien goed te noemen. Echter, door het negatieve resultaat en de enorm hoge inflatie

van 10% is het gewenste geïndexeerde vermogen voor het eerst hoger dan het feitelijke vermogen en is daarmee onder de beleggingsdoelstelling gekomen.

Voor zover bekend is 2022 het eerste beleggingsjaar in meer dan 100 jaar waarin zowel de aandelen als de obligaties tegelijkertijd in waarde gedaald zijn.

De beleggingsportefeuille van de Stichting Oude Groninger Kerken is, evenals de meeste portefeuilles van vergelijkbare instellingen, opgebouwd rond het uitgangspunt dat wanneer aandelen in waarde dalen deze daling (deels) wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van obligaties en andersom. De Beleggingscommissie heeft naar aanleiding van de sterke waardedaling meerdere keren extra vergaderd hoe hiermee om te gaan.

De enige methode om de waardedaling te beperken was om een groter deel van het belegd vermogen in banktegoeden aan te houden. Tegen de achtergrond van de hoge inflatie, en tegen de achtergrond dat het aanhouden van banksaldi geen rente oplevert, maar zelfs geld kost, heeft dit middel slechts beperkt kunnen bijdragen aan de matiging van de verliezen.

Ontwikkeling van het vermogen

Eén van de doelen van het beheer is dat het vermogen van de portefeuille van de stichting in stand blijft. De betekent dat de jaarlijkse onttrekkingen aan de portefeuille en de inflatie gecompenseerd dienen te worden door het beleggingsresultaat.

Beleggingsbeleid

In 2022 wijzigde het beleggingsbeleid nauwelijks ten opzichte van de beleggingsuitgangspunten in 2021. Waar in het verleden wijzigingen in het beleggingsbeleid werden doorgevoerd tegen de achtergrond van risico-aspecten of rendementsoverwegingen, ziet de Beleggingscommissie een trend waarbij andere elementen zoals duurzaamheid (groen beleggen) een belangrijkere rol gaan spelen.

Zo ziet de Beleggingscommissie dat grote beleggingsinstellingen keuzes maken in hun beleggingsportefeuille die gedreven worden door duurzaamheid, klimaatdoelstellingen en andere niet-financiële aspecten. In dit kader heeft ook de stichting met de Beleggingscommissie een traject ingezet om de beleggingsportefeuille op een meer duurzame wijze in te richten.

Vermogensbeheerders

Zoals in het jaarverslag 2021 van de Beleggingscommissie te lezen valt is in mei van dat jaar de helft van het belegde vermogen van de ING Vermogensbeheer overgegaan naar Optimix Vermogensbeheer. Het jaar 2022 is het eerste volledige jaar waarop beide vermogensbeheerders naast elkaar hebben geopereerd.

Beleggingscommissie

De samenstelling van de Beleggingscommissie is in 2022 gewijzigd. John Wolters heeft afscheid genomen als adviseur van de Raad van Toezicht.

Hij is opgevolgd door Errit Bekkering die conform het reglement Beleggingscommissie deel uitmaakt van de Beleggingscommissie als toehoorder conform de rol als toezichthouder vanuit de Raad van Toezicht en voorzitter van de Auditcommissie.

Samenstelling Beleggingscommissie

Jacob Kielman (voorzitter)

Geert Jansen

Baukje Jensma

Errit Bekkering (toehoorder namens de Raad van Toezicht en Auditcommissie Stichting Oude Groninger Kerken) (vanaf 26 januari 2022)

John Wolters (toehoorder namens de Raad van Toezicht en Auditcommissie Stichting Oude Groninger Kerken) (tot 26 januari 2022)

Gewelfschildering Hippolytuskerk
Middelstium, uitstorting van de Heilige geest

Risicomanagement

Voor de komende meerjaars planningperiode heeft het bestuur besloten om budgettair bij de SOGK uit te gaan van een niet-sluitende exploitatie. Indien dit zich ook daadwerkelijk gaat voor doen, kan het tekort voor enig jaar gedekt worden uit de eigen reserves.

Beleggingsbeleid en inzicht in de vermogensrisico's

Effecten

De effectenportefeuilles waarin de vermogens van SOGK, SWRI en STZ zijn belegd worden beheerd door ING Private Banking en vanaf mei 2021 ook mede door Optimix.

De verschillende effectenportefeuilles worden als één beleggingsportefeuille beheerd. Dit geldt ook voor de bij de verschillende portefeuilles behorende liquiditeiten.

Toerekening van het beleggingsresultaat aan de verschillende stichtingen gebeurt naar rato van de inbrengwaarde van de betreffende portefeuilles.

In januari 2005 is het beleggingsbeleid van de Stichting vastgelegd en wordt sindsdien elk jaar in januari getoetst en waar nodig gradueel bijgesteld.

Doelstelling

Het beleggingsbeleid van de SOGK is erop gericht om de volgende doelstellingen te realiseren:

- de instandhouding van de waarde van de afzonderlijke vermogens van de stichtingen conform de richtlijnen van deze fondsen dan wel hun oprichters;
- voldoen aan de voorwaarden van het CBF-keurmerk;
- inhoud geven aan een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid waarbij bewust rekening wordt gehouden met financiële, sociale, governance en milieu-overwegingen. Met name worden uitgesloten beleggingen in de porno- en wapenindustrie alsmede industrieën die gebruik maken van kinderarbeid.

Strategische mix, bandbreedtes, benchmarks, restricties

Vastrentende waarden

- Indien de debiteur door een downgrading niet meer aan de BBB/Baa-rating voldoet, moet de positie binnen 6 maanden worden afgewikkeld.
- De investering per debiteur mag niet meer bedragen dan 5% van het totaal geïnvesteerde bedrag in bedrijfsobligaties. De 5%-limiet moet worden gezien als een indicatie voor de beheerder. Als deze limiet wordt overschreden, hoeft niet onmiddellijk tot verkoop te worden overgegaan om weer binnen de limiet te komen.
- Als een debiteur zowel in de aandelen- als de obligatieportefeuille voorkomt, dan moet de aandelenpositie worden meegenomen in de berekening van de 5%-limiet.

Zakelijke waarden

Indien een debiteur door een downgrading niet meer aan de minimale rating van A/A3 voldoet, dan moet deze positie binnen 6 maanden worden afgewikkeld.

Rapportage

De vermogensbeheerders rapporteren op kwartaalbasis aan de beleggingscommissie. Driemaal per jaar, in februari, mei en oktober lichten de beheerders de "performance" van de portefeuille mondeling toep basis van de ontwikkelingen op de financiële markten. Gezien de verschillen tussen onze portefeuille en de samenstelling van de benchmarks, wordt hiermee niet de performance van de vermogensbeheerders getoetst, maar de beleidskeuzes die door de beleggingscommissie zijn voorgesteld.

Onroerend goed

De beleggingen in onroerend goed betreffen een vanuit nalatenschap verkregen woningen en pastorieën, verkregen als deel van de overnamesom, dan wel nalatenschap. De objecten worden als beleggingsobject aangehouden en tegen marktconforme condities verhuurd.

Strategische mix, bandbreedtes, benchmarks, restricties

Vermogenscategorie	Strategische mix	Onderverdeling per categorie	Bandbreedte	Benchmarks	Restricties	
Vastrentende waarden (incl. liquiditeiten)	60%		50%-70%		Uitsluitend in € (geen valutarisico)	
		Liquiditeiten	€ 500.000		≈ Jaarlijkse cashflow	
			Strategische mix obligatie-portefeuille			Min. marktkap. van € 2 miljard per deb.
		Buffer AAA/Aaa	20%	Min. 20%	Bloomberg Barclays Pan Eur. Aggr. AAA total return	= 10% vermogen onder beheer
		AA/Aa	20%	15%-30%		
		A/A3	20%	15%-30%	Bloomberg Barclays Pan Eur. Aggr. A total return	
		BBB/Baa	40%	20%-45%	Geen financials	
High Yield			Max. 7%		Beleggingsfondsen	
Duration		Markt-gemiddelde	3 jaren			
Zakelijke waarden	40%		30%-50%			
			Strategische mix zakelijke waarden			Min. marktkap. van € 2 miljard per ond., Min. rating A-/A3
		Ontwikkelde markten Europa	80%	70%-90%	MSCI Eur. tot. return net div. reinvested	
		Beleggingen in GPB		Max. 10%		
		Ontwikkelde markten buiten Europa	20%	10%-30%	MSCI USA tot. return net div. reinvested (€)	VS, Canada, Japan, Australië, unhedged
		Financials		Max. 15%	Geen Z-Europese	
Indirect vast goed			Max. 5%	Geen		

Jaarrekening

Geconsolideerde balans per 31-12-2022 en 31-12-2021 (na bestemming exploitatiesaldo)

	31-12-2022	31-12-2021
Activa		
Materiele vaste activa		
Gebouwen	105	103
Renovatie Remonstrantse kerk	893.529	1.003.016
Upgrading/uitbreiding Der Aa-kerk	42.290	51.319
Noordaanbouw Der Aa-kerk	16.979	18.772
Inventaris kerkgebouwen (inclusief kunstwerken)	p.m.	p.m.
Bedrijfsmiddelen	112.772	132.867
	<u>1.065.675</u>	<u>1.206.077</u>
Beleggingen		
Deposito's	877.113	884.444
Effecten	16.569.453	17.601.793
Onroerend goed	2.469.000	2.567.000
	<u>19.915.566</u>	<u>21.053.237</u>
Vorraden	2.712	3.032
Vorderingen		
- Debiteuren	77.330	157.428
- Omzetbelasting	8.923	0
- Overige vorderingen	1.682.714	1.333.682
- Overlopende activa	34.916	59.357
- Overlopende activa geconsolideerd	0	0
	<u>1.803.883</u>	<u>1.550.467</u>
Liquide middelen	1.945.526	3.313.777
Onderhanden projecten	377.729	205.687
	<u>25.111.092</u>	<u>27.332.277</u>

	31-12-2022	31-12-2021
Passiva		
Reserves en fondsen		
Continuïteitsreserve per 1 januari	690.254	690.254
Toevoeging continuïteitsreserve		
Onttrekking continuïteitsreserve		
Saldo continuïteitsreserve per 31 december	690.254	690.254
Reserve als bron van inkomsten per 1 januari	14.466.100	13.156.839
Mutatie reserve als bron van inkomsten	-737.258	1.309.261
Saldo reserve als bron van inkomsten per 31 december	13.728.842	14.466.100
Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen	700.080	787.590
Reserve waardeverschillen effecten	0	1.417.266
Bestemmingsreserves	6.814.144	7.322.404
Saldo per 31 december	21.933.320	24.683.614
Bestemmingsfondsen door derden bepaald	1.791.224	1.639.252
Totaal eigen vermogen	23.724.544	26.322.866
Langlopende schulden		
Direct dienstbaar aan de doelstelling		
Lening T.M Eliens	60.000	67.500
	60.000	67.500
Kortlopende schulden		
- Crediteuren	437.039	392.310
- Omzetbelasting	0	0
- Overlopende passiva	634.613	390.664
- Overlopende passiva geconsolideerd	254.896	158.936
	1.326.548	941.910
	25.111.092	27.332.277

Geconsolideerde Staat van baten en lasten 2022

	Begroting 2022	Realisatie 2022	Realisatie 2021	Begroting 2023
Baten				
Particulieren	1.281.500	1.956.589	1.919.644	1.178.750
Bedrijven	410.850	148.104	369.057	312.000
Subsidies overheden	1.243.950	1.448.178	1.319.094	1.207.400
Verbonden organisaties	0	-	0	-
Andere organisaties zonder winstoogmerk	666.667	996.224	708.256	625.000
Som van de geworven baten	3.602.967	4.549.095	4.316.051	3.323.150
Baten als tegenprestatie voor de levering van				
producten en/of diensten	0	0	0	0
Overige baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten beleggingen	946.000	-1.879.894	2.149.995	934.000
Totaal baten	4.548.967	2.669.201	6.466.046	4.257.150
Lasten				
Besteed aan de doelstellingen				
Instandhouding	3.773.152	4.041.275	3.213.778	3.885.450
Promotie	979.673	865.627	772.899	588.754
Totaal besteed aan de doelstellingen	4.752.825	4.906.902	3.986.677	4.474.204
Kosten werving baten				
Kosten eigen fondsenwerving	129.356	90.976	86.302	126.301
Kosten tijdschrift	84.944	95.620	78.500	100.000
Totaal kosten werving baten	214.300	186.596	164.802	226.301
Beheer en administratie				
Kosten beheer en administratie	304.011	346.066	317.215	559.516
Som der lasten	5.271.136	5.439.564	4.468.694	5.260.020
Saldo baten en lasten uit exploitatie	-722.169	-2.770.364	1.997.352	-1.002.870
Mutatie onderhanden projecten	0	172.042	-417.311	0
Saldo van baten en lasten	-722.169	-2.598.322	1.580.041	-1.002.870
Mutatie bestemmingsfondsen door derden bepaald	0	-151.972	-11.360	0
Mutatie bestemmingsreserves	-500.000	508.260	21.798	-500.000
Mutatie reserve waardeverschillen	0	1.417.266	-368.728	0
Mutatie vrij besteedbaar	87.510	87.510	87.510	87.510
Mutatie continuïteitsreserve	0	0	0	0
Mutatie reserve als bron van inkomsten	1.134.659	737.258	-1.309.261	1.415.360
	722.169	2.598.322	-1.580.041	1.002.870

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Doelstelling (artikel 1 en 2 van de statuten)

De Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) is gevestigd in Groningen. De Stichting stelt zich ten doel het instandhouden van historische kerkgebouwen in de provincie Groningen en het bevorderen van belangstelling ervoor. De Stichting tracht haar doel te verwezenlijken door:

- het verwerven, bewaren, restaureren, beheren en ter bezichtiging stellen van monumentale kerken en hun bijgebouwen en terreinen in de ruimste zin;
- het streven naar een gebruik van de gebouwen en de terreinen zoveel mogelijk in overeenstemming met hun aard;
- het nemen van initiatieven op het gebied van adviezen, voorlichting, publicatie en het leggen van contact met bezitters van bouwwerken en terreinen zoals in sub a bedoeld;
- alle andere middelen, welke tot bevordering van dat doel leiden.

Consolidatie

De jaarrekening bestaat uit:

- geconsolideerde balans per ultimo boekjaar, met de vergelijkende cijfers van het vorig verslagjaar;
- geconsolideerde Staat van baten en lasten over het boekjaar, met vergelijkende cijfers van het vorig verslagjaar;
- toelichting op de balans en de staat van baten en lasten;
- enkelvoudige balansen per ultimo boekjaar;
- enkelvoudige Staten van baten en lasten over het jaar het boekjaar;
- overige gegevens.

De geconsolideerde cijfers betreft de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) en de aan haar gelieerde stichtingen, zijnde de Stichting Der Aa-kerk Groningen (SDAK), de Stichting Tempel-Zwartsenberg Fonds (STZ), de Stichting Willemsen-Ritzema van Ikema (SWRI), de Stichting Dr. P.H. Wijkfonds (SWF), de Stichting Van Tuikwerd Fonds (SVTF), de Stichting Het Groninger Klokken- en Orgelfonds (SKOF), de Stichting Freerk J. Veldman (SFJ), de Stichting Ausema-de Jong Fonds (SADJF). Alle bovengenoemde deelnemingen zijn volledig onderdeel van SOGK.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen de stichtingen worden voor zover van toepassing geëlimineerd.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar.

Transacties in vreemde valuta

Transacties luidend in vreemde valuta worden omgerekend tegen de geldende wisselkoers per transactiedatum.

Continuïteit

De stichting is, financieel, in zeer beperkte mate afhankelijk van publieksinkomsten uit activiteiten, welke minstens zo belangrijk zijn, maar veel meer een ideële waarde vertegenwoordigen. De Stichting kent een gezonde vermogens- en liquiditeitspositie. Hierdoor heeft zij in 2022 aan al haar financiële verplichtingen voldaan. Zoals het er nu naar uitziet, kan de stichting in 2023 een volledig activiteitenprogramma uitvoeren waardoor de continuïteit ten aanzien van de liquiditeit en het vermogen niet in gevaar zal komen.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat de directie oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Financiële instrumenten

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan renterisico's, kredietrisico's en liquiditeitsrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening van de Stichting Oude Groninger Kerken is opgemaakt conform de Richtlijn Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Instellingen en de Richtlijnen van het CBF.

De jaarrekening is opgesteld op basis van continuïteit.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd volgens het kostprijsmodel.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Activa

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname.

De aangewende investeringssubsidies worden zichtbaar in mindering gebracht op de boekwaarde van de materiële vaste activa (verbouwingen en restauraties). Kosten voor periodiek onderhoud worden ten laste gebracht van het resultaat op het moment dat deze zich voordoen.

Gebouwen

De eigendommen van de stichting worden als onderdeel van het erfgoed en mede gezien het bijzondere karakter van deze activa gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, een symbolisch bedrag, voor zover het gebouwen betreft. Hierover wordt niet afgeschreven.

Restauratie Remonstrantse Kerk

Deze post betreft de uitgaven voor de restauratie van en de aanpassingen aan gebouw en interieur. Deze uitgaven worden in 25 jaar lineair afgeschreven.

Upgrading/uitbreiding Der Aa-kerk en Noordaanbouw Der Aa-kerk

Deze post betreft de uitgaven voor diverse aanpassingen. Deze uitgaven worden in 10 tot 25 jaar lineair afgeschreven.

Inventaris kerkgebouwen (inclusief kunstwerken)

Tot de inventaris van de kerkgebouwen behoort naast meubilair vaak ook o.a. zilverwerk en bijbelboeken. Gezien de aard hiervan is een en ander pro memorie opgenomen, aangezien de verkrijgingsprijs nihil is.

Bedrijfsmiddelen in dienst van de bedrijfsuitoefening Deze post betreft kantoorinventaris welke wordt gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse lineaire afschrijvingen op basis van een vast afschrijvingspercentage dat per post uiteen loopt van 10% tot 33,3%.

Beleggingen

Er wordt uitsluitend belegd in ter beurze genoteerde aandelen waarbij gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen direct in de Staat van baten en lasten worden verantwoord. Aandelen en obligaties zijn gewaardeerd tegen marktwaarde gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Gebouwen, anders dan erfgoed worden opgenomen voor de marktwaarde. Als uitgangspunt wordt de laatst bekende WOZ waarde aangehouden. De renovatie van het als beleggingsobject aangehouden appartement wordt in 10 jaar afgeschreven.

Vlottende activa

Voorraad verkoopartikelen

De voorraad wordt gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van een eventuele voorziening voor incurantheid.

Vorderingen op korte termijn en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met de vermoedelijk oninbare bedragen. Nalatenschappen worden opgenomen zodra de omvang bekend is. Tenzij anders vermeld hebben de vorderingen een looptijd van korter dan een jaar.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen die niet ter directe beschikking staan worden verwerkt onder de vorderingen. Liquide middelen die gedurende langer dan 12 maanden niet ter directe beschikking staan van de stichting worden verwerkt onder de financiële vaste activa.

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Onderhanden projecten

Jaaroverschrijdende activiteiten worden administratief-technisch projectmatig behandeld. De in een verslagjaar ontvangen baten en alle verrichte bestedingen worden in de Staat van Baten en Lasten verantwoord. Vervolgens worden deze baten en lasten overgeheveld naar de balanspost Onderhanden Projecten. Tevens wordt in de balanspost meegenomen het deel van de organisatiekosten van de Stichting dat vanwege de richtlijn van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aan restauratieprojecten mag worden toegerekend. Een en ander betekent dat indien een project na administratief-financiële afwikkeling een saldo vertoont, dit saldo een direct effect heeft op het exploitatiesaldo van het betreffende jaar. De eventuele toekenning van de eigen bijdrage wordt in het verslagjaar verwerkt waarin de einddeclaratie is opgemaakt en ingediend.

Op het niveau van individuele projecten wordt ervoor gewaakt dat de cumulatieve bestedingen in een juiste verhouding staan tot de verrichte werkzaamheden, en overeenstemmen met de begroting. Afhankelijk van de aard van het saldo Onderhanden Projecten wordt deze post opgenomen aan de actief- of de passiefzijde van de balans.

Passiva Reserves en fondsen

Algemeen

Ons beleid is erop gericht om het vermogen te besteden in overeenstemming met de bestemming die die daaraan is gegeven bij het ontstaan van de baten. Reeds bij ontvangst van giften, donaties, schenkingen en overige baten wordt rekening gehouden met een eventuele bepaling van de bestemming aan specifieke projecten (bestemmingsreserve).

Continuïteitsreserve

Voor de bepaling van de hoogte van de continuïteitsreserve richten wij ons naar de richtlijn van de Vereniging voor Fondsenwervende Instellingen (VFI). De richtlijn staat een maximale reservering van 1,5 keer de kosten van de werkorganisatie toe. De kosten van de werkorganisatie bestaan uit: kosten eigen personeel, huisvestingskosten, bureaunkosten t.b.v. de eigen organisatie, bestuurskosten, kosten voor fondsenwerving, vaste kosten t.b.v. exploitatie eigen objecten.

De totale kosten bedragen ongeveer € 1.400.000 voor een jaar. De stichting houdt een reserve aan voor circa een half jaar. Deze hoogte wordt ingeschat ten behoeve voor de eventuele herstructurering van de organisatie. De continuïteitsreserve wordt aangehouden bij SOGK.

Reserve als bron van inkomsten

Voor zover het vrij besteedbaar vermogen niet bestaat uit de eerder in deze Toelichting beschreven reserves, vormt dit vermogen de tegenhanger van het deel van de beleggingen dat niet geoormerkt is vanwege een van deze reserves, dan wel vanwege de Bestemmingsreserves door derden bepaald. Deze beleggingen worden duurzaam aangehouden teneinde hieruit structureel inkomsten te verwerven ten behoeve van met name de instandhoudingdoelstelling van de SOGK. Het betreffende deel van het vermogen wordt aangeduid als Reserve als bron van inkomsten. Het grootste deel van het vrij besteedbaar vermogen van SOGK en het gehele vrij besteedbare vermogen van STZ, SWRI, SWF, SKOF, SADFJ en SVTF behoort tot deze reserve.

Reserve Vrij besteedbaar ten behoeve van activa bedrijfsmiddelen

Ten behoeve van de restauratie en de benodigde aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk is geput uit de Reserve als bron van inkomsten van STZ. Het betreffende bedrag is vervolgens verantwoord onder de Reserve Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen. Dit bedrag vormt derhalve de tegenhanger van een deel van de post Materiële vaste activa Direct dienstbaar aan de doelstelling op de balans. De onder deze post opgenomen uitgaven voor de restauratie van en de aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk worden over een periode van 25 jaar afgeschreven.

Reserve waardeverschillen effecten

Deze reserve bestaat uit het positieve verschil in waarde tussen de aanschafwaarde en de waarde ultimo verslagjaar van de aandelen die als belegging worden aangehouden.

De reserve wordt opgevoerd indien deze waarde hoger is dan de aanschafwaarde van het totaal.

Bestemmingsreserves

Deze bestemde reserves zijn opgebouwd uit:

- ten behoeve van restauraties en onderhoud van specifieke objecten uit nalatenschappen en schenkingen verkregen middelen;
- bij overname van objecten ontvangen overdrachtsommen, bestemd voor het betreffende object;
- ten behoeve van restauratie en onderhoud van inventaris uit giften en nalatenschappen verkregen middelen. Bij inventaris gaat het om specifieke objecten, waaronder orgels, luidklokken, uurwerken, banken, bijbels, zilverwerk etc.;
- uit een gift verkregen middelen ten behoeve van de promotieactiviteit erfgoededucatie. Aan de besteding van deze gelden is geen tijdsduur gekoppeld.

Bestemmingsfondsen door derden bepaald
Dit betreft door derden verstrekte middelen waarvan de bestemming door de verstrekker van de middelen dwingend is aangegeven.

Langlopende schulden

Schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar worden aangeduid als langlopend. De langlopende schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde van de schuld.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en tenzij anders vermeld hebben ze een looptijd van korter dan een jaar.

Grondslagen voor de resultatenbepaling

Algemeen

Baten worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Voor giften en nalatenschappen betekent dit dat ze in aanmerking worden genomen in het jaar waarin ze worden ontvangen i.c. de aard en omvang duidelijk zijn. Bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de verplichting wordt aangegaan. Subsidies en particuliere bijdragen worden in het jaar van afrekening verantwoord.

Pensioenen

SOGK heeft voor haar werknemers een pensioenregeling. De hiervoor in aanmerking komende werknemers hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen dat is gebaseerd op het gemiddeld verdiende loon, berekend over de jaren dat de werknemer pensioen heeft opgebouwd bij SOGK. De verplichtingen, welke voortvloeien uit deze rechten, zijn ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds Stichting Pensioenfonds voor de Woningcorporaties. De SOGK betaalt hiervoor premies waarvan 2/3 deel door de werkgever wordt betaald en 1/3 deel door de werknemer. De pensioenrechten worden jaarlijks geïndexeerd, indien en voor zover de dekkingsgraad van het pensioenfonds dit toelaat.

Naar de stand van ultimo boekjaar is de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds 129% (2021 = 119%). (bron: website www.spw.nl).

Giften

Giften worden gewaardeerd tegen de reële waarde (voor zover bepaalbaar) in de staat van baten en lasten.

Winkel

In de winkel zijn artikelen te koop die rechtstreeks te maken hebben met de doelstellingen waar de organisatie voor staat. Voor de verkoop wordt gebruik gemaakt van o.a. onze website, stands bij activiteiten en de winkel aan huis.

Uitvoeringskosten eigen organisatie Beheer en administratie

De kosten beheer en administratie worden gevormd door de kosten die de organisatie maakt in het kader van de (interne) beheersing en administratievoering en welke niet kunnen worden toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.

Aangezien de organisatie zowel fondsen werft als zelf besteed is er geen onderscheid te maken ten aanzien van kosten beheer en administratie. De organisatie werkt met een uitgebreid urenregistratiesysteem, waarin alle uren worden toegeschreven aan de diverse bestedingsactiviteiten. Dit betreft enkel bestedingsactiviteiten in het kader van de doelstellingen.

Algemeen

De toerekening van de uitvoeringskosten eigen organisatie aan de doelstellingen geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening wordt gehouden met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen.

Salarissen en sociale lasten

Het voltallig personeel is in dienst bij de Groninger Kerken en valt onder de cao Woondiensten. De kosten worden intern doorberekend aan de verschillende doelstellingen van de stichting.

Fondsenwerving

In 2022 is het verhoudingspercentage van kosten ten opzichte van baten eigen fondsenwerving 7%. Voor het komende begrotingsjaar staat een percentage van 23%. Er wordt altijd zo behoudend mogelijk begroot ten aanzien van de verwachte opbrengsten, terwijl de kosten volledig worden meegenomen. In deze opbrengsten zijn niet meegenomen de bijdragen van fondsen ten behoeve van bestedingen in het kader van de doelstellingen, bijvoorbeeld restauratieprojecten.

Geldstromen

Als geldstromen zijn in hoofdzaak te onderscheiden de directe baten en bestedingen vanuit de restauratieprojecten, verkregen fondsen en de bestedingen ten behoeve van de instandhoudingactiviteiten. Daarnaast zijn te onderscheiden de bestedingen voor promotionele activiteiten, beleggingsopbrengsten en de baten en lasten vanuit de exploitatie van de objecten.

Bestedingspercentage middelen

De uitgaven aan de doelstellingen worden gerelateerd aan de totale baten (zie kengetallen).

Beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en de afdeling administratie, voor zover deze niet direct toegerekend kunnen worden aan de doelstellingen. Ze worden gerelateerd aan de totale lasten (zie kengetallen).

Realisatie versus begroting

Baten uit eigen fondsenwerving

De gerealiseerde baten uit eigen fondsenwerving vallen hoger uit dan begroot als gevolg van incidentele baten nalatenschappen. Er zijn lagere baten ten opzichte van 2021 als gevolg van dezelfde incidentele baten in 2021.

Inkomsten eigen objecten

De gerealiseerde inkomsten uit eigen objecten liggen in lijn met de begroting en hoger ten opzichte van 2021. De verwachting voor 2022 was ook dat de inkomsten uit activiteiten in 2022 hoger zouden zijn omdat Covid19 achter ons zou liggen.

Resultaat beleggingen

Het gerealiseerde resultaat beleggingen is fors lager uitgevallen dan begroot als gevolg van het negatieve beleggingsresultaat over 2022 als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Ook ten opzichte van vorig jaar (winst) zijn de resultaten fors lager.

Diverse baten

De diverse baten vallen hoger uit als begroot als gevolg van de boekwinst op de verkoop van het appartement in Utrecht. Ook ten opzichte van vorig jaar ontstaat hierdoor de belangrijkste positieve afwijking.

Promotie

De gerealiseerde kosten promotie vallen lager uit dan begroot en liggen in lijn met 2021. Dit wordt enerzijds doordat in 2022 meer projectkosten zijn begroot als dat er zijn gerealiseerd. De lagere realisatie ten opzichte van de begroting ontstaat doordat deze projecten nog niet zijn afgerond.

Kosten Beheer en Administratie

De afwijking in de kosten Beheer en Administratie ontstaat als gevolg van de toerekening aan de doelstellingen.

Toelichting op de geconsolideerde balans per 31 december 2022

Tenzij anders vermeld zijn de activa direct dienstbaar aan de doelstelling

Materiele vaste activa

Gebouwen

SOGK (zie ook bijlage A)

De SOGK is eind 2022 eigenaar van 100 kerkgebouwen en 2 synagogen inclusief bijbehorende bouwwerken. Daarnaast bestaat haar bezit uit 9 torens en 62 kerkhoven.

SDAK

De Der Aa-kerk is onbezwaard eigendom van de gelijknamige stichting.

De Remonstrantse kerk te Groningen is in erfpacht bij SDAK. In 2005 is het gehele gebouw gerenoveerd. Daarnaast zijn aanpassingen in en rond het gebouw uitgevoerd ten behoeve van het beoogde gebruik van de kerk. Er is in 2008 nog een aantal uitgaven ten behoeve van verdere aanpassingen gedaan. De kosten van deze renovatie, benevens de aanpassingen ten behoeve van het gebruik, zullen in een periode van 25 jaar afgeschreven worden. De voor deze restauratie verkregen baten van fondsen en particulieren zijn op deze kosten in mindering worden gebracht.

	Aanschafwaarde	Afschrijving t/m 2021	Afschrijving 2022	Boekwaarde 31-12-2022
Gebouwen SOGK				104
Gebouwen SDAK				1
Totaal gebouwen				105
Renovatie Remonstrantse kerk (SDAK)	2.737.168	1.734.152	109.487	893.529
Upgrading/voorziening (SDAK)	209.406	158.087	9.029	42.290
Aanpassing noordaanbouw (SDAK)	44.835	26.063	1.793	16.979
				952.798
Inventaris kerkgebouwen incl. kunstwerken (SOGK)				p.m.

Bedrijfsmiddelen in dienst van de bedrijfsvoering

De bedrijfsmiddelen kennen een afschrijvingsperiode van 3 tot 10 jaar.

Bedrijfsmiddelen SWRI

De SWRI heeft een aantal kunstwerken in haar bezit. Deze zijn ondergebracht bij de Gerrit van Houten Stichting op basis van een bruikleenovereenkomst.

	Aanschafwaarde	Afschrijving t/m 2021	Afschrijving 2022	Boekwaarde 31-12-2022
Bedrijfsmiddelen SOGK				
Inventaris t/m 2021	408.815	378.337	3.734	26.744
Inventaris aanschaf 2022	0	0	0	0
				26.744
Bedrijfsmiddelen SDAK				
Inventaris Remonstrantse Kerk	287.200	287.200	0	0
Inventaris Der Aa-kerk	98.277	46.139	7.682	44.456
Inventaris overig	214.347	164.096	8.679	41.572
	599.824	497.435	16.361	86.028
Totaal bedrijfsmiddelen				112.772
Totaal materiele vaste activa				1.065.675

	Waarde 1-1-2022	Toename 2022	Afname 2022	Koerswaarde 31-12-2022	Waarde 31-12-2022
Beleggingen					
Deposito's					
SOGK	884.444	0	-7.331	0	877.113
Effecten					
Obligaties					
SOGK	599.639	194.988	0	794.627	794.627
STZ	3.695.862	541.739	0	4.237.601	4.237.601
SWRI	2.346.012	18.586	0	2.364.598	2.364.598
SWF	308.530	11.496	0	320.026	320.026
SVTF	58.817	2.173	0	60.990	60.990
SKOF	348.774	12.984	0	361.758	361.758
Totaal obligaties	7.357.634	781.966	781.966	8.139.600	8.139.600
Aandelen					
SOGK	754.708	0	77.279	831.987	831.987
STZ	5.686.505	-1.303.001	0	4.383.504	4.383.504
SWRI	2.913.576	-467.563	0	2.446.013	2.446.013
SWF	383.172	-52.127	0	331.045	331.045
SVTF	73.047	-9.957	0	63.090	63.090
SKOF	433.151	-58.937	0	374.214	374.214
Totaal aandelen	10.244.159	-1.891.585	77.279	8.429.853	8.429.853
Totaal effecten	17.601.793	-1.109.619	859.245	16.569.453	16.569.453

Onroerend goed (SOGK)	Verkrijgings- waarde	WOZ waarde	Waardering 1-1-2022	Verkoop 2022	Herwaardering 2022	Waardering 31-12-2022
Appartement te Utrecht	204.000	0	251.000	-251.000	0	0
Garage te Utrecht	21.000	0	30.000	-30.000	0	0
Pastorie te Onderdendam	263.000	318.000	280.000		38.000	318.000
Pastorie te Middelstum	249.000	261.000	259.000		2.000	261.000
Pastorie te Slochteren	220.000	259.000	242.000		17.000	259.000
Pastorie te Woltersum	221.000	250.000	227.000		23.000	250.000
Pastorie te Kiel-Windeweer	472.000	470.000	483.000		-13.000	470.000
Pastorie te Oudeschans	122.000	183.000	135.000		48.000	183.000
Pastorie te Grijpskerk	150.000	171.000	154.000		17.000	171.000
Pastorie te Ulrum	215.000	279.000	228.000		51.000	279.000
Kroonpolder 1 te Drieborg	223.000	278.000	278.000		0	278.000
Totaal onroerend goed	2.360.000	2.469.000	2.567.000	-281.000	183.000	2.469.000

Vlottende activa

Voorraden

Deze post betreft de voorraad tijdschriften, fietsroutes, cd's en eigen uitgaven van de SOGK.

Deze voorraad staat direct in dienst van de doelstelling.

2.712

Vorderingen

	SOGK 31-12-2022	SDAK 31-12-2022	Fondsen 31-12-2022	Totaal 31-12-2022	Totaal 31-12-2021
- Debiteuren	77.330	0	0	77.330	157.428
- Omzetbelasting	6.875	2.048	0	8.923	0
- Overige vorderingen	1.636.241	655	45.818	1.682.714	1.333.682
- Overlopende passiva	34.916	0	0	34.916	59.357
Totaal vorderingen				1.803.883	1.550.467

Er is geen voorziening getroffen voor oninbare vorderingen.

Het grootste deel van de overige vorderingen betreft de nog te vorderen nalatenschappen. De van < 1 jaar. De ervaring leert dat de afwikkeling van sommige nalatenschappen langer kan duren waardoor deze een looptijd kennen van > 1 jaar.

Liquide middele

Liquide middelen SOGK

Bij de meeste van onze kerkgebouwen i.c. "eigen objecten" zijn zogeheten "Plaatselijke Commissies" actief, die het dagelijks beheer regelen. Deze plaatselijke commissies werken, evenals de activiteitencommissie, onder verantwoordelijkheid van het bureau van de SOGK i.c. het bestuur. Het directe beheer over de liquide middelen valt echter rechtstreeks onder deze commissies.

Direct beschikbare middelen

Kas	1.902		
Banken r.c.	206.997		
Banken kortlopende deposito's	253.855		
		462.754	
Via commissies			
Kas/bank/giro gezamenlijke plaatselijke commissies	491.578		
Kas/bank/giro activiteitencommissie	867		
		492.445	
		955.199	
Liquide middelen SDAK		1.757	
Liquide middelen Fondsen		988.570	
Totaal liquide middelen			1.945.526

Onderhanden projecten SOGK

De financiering van de nog lopende projecten is gewaarborgd.

	Saldo 1-1-2022	Uitgaven 2022	Inkomsten 2022	Saldo 31-12-2022
Kerk en toren Spijk	184.752	0	-245.770	-61.018
Herbestemming Obergum	36.898	8.697	0	45.595
(Herbestemming) kerk Overschild	-127.024	54.556	0	-72.468
Herbestemming Beerta	7.172	0	0	7.172
Orgel harkstede	-76.831	178.379	-6.307	20.240
Kerk Termunten	75.093	15.303	0	90.396
Herbestemming kerk Onderdendam	42.885	968	0	43.853
Kerk Bierum	15.369	0	0	15.369
Irene te Ulrum	-41.441	0	0	-41.441
Projecten in de Akerk	36.671	238.002	0	274.673
Toren Zeerijp	8.931	0	0	8.931
Feest! Garmerwolde	0		-30.150	-30.150
Museale inrichting en Mikwe Synagoge	18.518	0	0	18.518
Overige restauratieprojecten	24.694	33.365	0	58.059
Totaal onderhanden projecten	205.687			377.729

	Saldo 1-1-2022	Mutatie 2022	Saldo 31-12-2022
Continuïteitsreserve			
SOGK	690.000	0	690.000
SDAK	254	0	254
Totaal continuïteitsreserve	690.254	0	690.254

Reserve als bron van inkomsten

SOGK	480.082	-56.326	423.756
STZ	8.458.206	-393.180	8.065.026
SWRI	4.217.638	-220.440	3.997.198
SWF	448.971	-28.974	419.997
SVTF	61.391	-5.603	55.788
SKOF	517.725	-32.734	484.991
SJB	-572	0	-572
SADJF	282.659	0	282.659
Totaal reserve als bron van inkomsten	14.466.100	-737.258	13.728.842

Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen

De bijdragen van de Stichting Tempel-Zwartsenbergfonds in de renovatie van en aanpassingen aan de Remonstrantse Kerk zijn hier verantwoord. Dit vermogen zal in 25 jaar vrijvallen ten behoeve van de dekking van de jaarlijkse afschrijvingen. Het betreft geen verplichting en het bestuur heeft deze beperking aangebracht.

SDAK	787.590	87.510	700.080
Totaal vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen	787.590	87.510	700.080

	Saldo 1-1-2022	Toevoeging 2022	Onttrekking 2022	Saldo 31-12-2022
Reserve waardeverschillen				
SOGK	108.306	0	108.306	0
STZ	755.881	0	755.881	0
SWRI	423.734	0	423.734	0
SWF	55.726	0	55.726	0
SVTF	10.624	0	10.624	0
SKOF	62.995	0	62.995	0
Totaal reserve waardeverschillen	1.417.266	0	1.417.266	0

	Saldo 1-1-2022	Toevoeging 2022	Onttrekking 2022	Saldo 31-12-2022
Bestemmingsreserves (Zie Bijlage B)				
Bestemde reserves voor objecten	5.198.939	0	57.240	5.141.699
Herwaarderingsreserve	1.626.800	183.000	281.000	1.528.800
Liet Loudon Fonds	34.047	0	34.047	0
Bestemde reserve voor inventaris	15.846	0	0	15.846
Bestemde reserve voor erfgoededucatie	21.370	0	0	21.370
Bestemde reserve kerkhoven	55.723	0	0	55.723
Bestemde reserve bevingsschade	269.724	0	269.724	0
Bestemde reserve Gouden Bomenfonds	99.955	0	49.249	50.706
Totaal bestemmingsreserves	7.322.404	183.000	691.260	6.814.144

VASTGESTELD VERMOGEN

Bestemmingsfondsen door derden bepaald

M.V.A. Dierckxfonds	880.627	0	0	880.627
Thesingefonds	25.741	0	13.028	12.713
Herstelfonds getroffen kerken	135.856	0	0	135.856
Fonds bouwkundig versterken	0	130.000	0	130.000
Swarts-Jansema Fonds	75.433	0	0	75.433
Funerair Fonds Hugo C. Veerkamp	51.000	0	0	51.000
Van Wageningen Fonds	25.000	25.000	0	50.000
Schillhorn - Van Veen Fonds	66.360	10.000	0	76.360
Hoeksema Du Pui Fonds	379.235	0	0	379.235
Totaal bestemmingsreserves door derden bepaald	1.639.252	165.000	13.028	1.791.224

Ad. M.V.A. Dierckxfonds

De volgende voorwaarden zijn aan deze gift verbonden:

1. Het kapitaal wordt vastgezet op een depositorekening, waarvan de termijn wordt bepaald door het bestuur.
2. De rekenen van het kapitaal worden in eerste instantie gebruikt voor de restauratie van in oorsprong romaanse kerken.
3. Elk jaar worden een concert en een lezing georganiseerd. Hier wordt jaarlijks een bedrag aan besteed.

Ad. Thesingefonds

Een proportioneel deel van de rekenen uit de beleggingen wordt aangewend ten behoeve van het kerkgebouw en het kerkhof te Thesinge.

Ad. Fonds bouwkundig versterken

Dit betreft een fonds vrij besteedbaar ten behoeve van de verduurzaming van tien aangewezen objecten.

Ad. Herstelfonds getroffen kerken

Dit betreft een fonds voor renovatie en restauratie van kerken in het aardbevingsgebied na schadeherstel.

Ad. Swarts-Jansema Fonds

Dit betreft een nalatenschap waarvan de rekenen ten gunste vallen aan cultuur-historische objecten in de gemeente Hoogezand-Sappemeer waaronder de Damkerk en de historische begraafplaats van Hoogezand.

Ad Funerair Fonds Hugo C. Veerkamp

Dit betreft een door een particulier opgericht fonds voor de instandhouding van funerair erfgoed in de provincie Groningen.

Ad Van Wageningen Fonds

Dit betreft een door een particulier opgericht fondsten behoeve van de doelstelling van de Stichting; het instandhouden van religieus cultureel erfgoed in de Provincie Groningen en het wekken van belangstelling daarvoor.

Bovenstaand specifiek voor de kerken van Zeerijp en Marsum.

Ad Schillhorn - Van Veen Fonds

Dit betreft een door een particulier opgericht fonds ten behoeve van beheer en behoud van de kerken en kerkorgels van de Stichting in de gemeente Het Hogeland en het beheer en behoud van de Molukse kerk in Appingedam.

Ad. Hoeksema- Du Pui Fonds

Dit betreft een bestemde gift waarvan de opbrengsten uitsluitend worden toegewezen aan de instandhouding en het beheer van kerk en kerkhof te Godlinze. Aan deze gift is het recht van vruchtgebruik verbonden. gedurende het boekjaar is hier geen gebruik van gemaakt.

VREEMD VERMOGEN

	Rente%	Saldo 1-1-2022	Opname 2022	Gift 2022	Saldo 31-12-2022
Langlopende schulden					
Direct dienstbaar aan de doelstelling					
Lening T.M Eliëns	0,00%	67.500	0	-7.500	60.000
Totaal langlopende schulden		67.500	0	-7.500	60.000

In 2021 is een renteloze lening verkregen van T.M. Eliëns. Deze lening heeft geen terugbetalingsverplichting en valt middels een jaarlijkse gift in 10 jaar vrij.

	SOGK 31-12-2022	SDAK 31-12-2022	Fondsen 31-12-2022	Totaal 31-12-2022
Kortlopende schulden				
- Crediteuren	426.589	-2.614	13.065	437.040
- Overlopende passiva	552.605	82.007	0	634.612
- Overlopende passiva geconsolideerd	254.897	0	0	254.897
Totaal kortlopende schulden				1.326.549

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Er zijn geen verplichtingen aangegaan die gevolgen hebben voor de exploitatie en de balanspositie van de SOGK.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

Geworven baten	Particulieren	Bedrijven	Subsidies overheden	Org.zonder winstoogmerk	Totaal 2022	Totaal 2021
Bijdragen van donateurs	209.192	0	0	0	209.192	161.275
Nalatenschappen	690.635	0	0	0	690.635	1.053.080
Giften	351.808	0	0	0	351.808	470.208
Baten winkel	1.180	0	0	0	1.180	2.388
Baten uit eigen fondsenwerving	1.252.815	0	0	0	1.252.815	1.686.951
Baten tijdschrift	0	11.857	0	0	11.857	16.573
Verhuurbaten (gebouwen en voorzieningen)	171.804	28.076	0	0	199.880	170.999
Bijdragen energie	11.908	0	0	0	11.908	18.042
Verkopen en overige activiteiten	134.887	0	0	0	134.887	110.891
Rente	16	0	0	0	16	18
Klokluiden	3.201	0	0	0	3.201	2.411
Catering	0	0	0	0	0	1.830
Overige baten	90.134	0	0	0	90.134	-
Baten uit eigen objecten	411.950	28.076	0	-	440.026	304.191
Projecten instandhouding	0	0	425.030	558.725	983.755	669.662
Onderhoud	0	0	878.148	0	878.148	762.635
Personeel	0	0	0	0	-	12.419
Promotie/erfgoededucatie/digitalisering	0	0	0	0	-	14.910
Beheerssubsidies inclusief projectontwikkeling	0	0	145.000	0	145.000	210.373
Baten uit subsidies	-	-	1.448.178	558.725	2.006.903	1.669.999
Excursies/overige activiteiten	18.537	0	0	0	18.537	5.455
Overdrachtsommen	0	0	0	437.499	437.499	292.995
Dienstverlening aan derden	0	108.171	0	0	108.171	131.004
Beklemrechten	514	0	0	0	514	274
Festival Terug naar het Begin	0	0	0	0	-	-
Projecten Erfgoededucatie	4.336	0	0	0	4.336	-
Bijdragen restauratie- en overige projecten	0	0	0	0	-	-
Op hoogte gedacht	0	0	0	0	-	-
Overige baten	268.437	0	0	0	268.437	208.609
Diverse baten	291.824	108.171	-	437.499	837.494	638.337
Som van de geworden baten	1.956.589	148.104	1.448.178	996.224	4.549.095	4.316.051

De verantwoorde subsidies zijn besteed overeenkomstig het doel waarvoor ze verstrekt zijn. In de overheidssubsidies is onder 'Beheerssubsidies inclusief projectontwikkeling' een subsidie van de Provincie Groningen opgenomen ter hoogte van € 104.800 op basis van gemaakte prestatieafspraken.

Saldo baten en lasten uit beleggingen

Baten uit beleggingen		
Rente op deposito's	-6.933	5.184
Rente op obligaties	77.829	81.944
Dividend	189.842	215.362
Koersverschillen aandelen	-1.594.887	1.627.914
Koersverschillen obligaties	-481.029	283.011
Correctie voorgaande jaren	-391	-355
Appartement	7.558	10.101
	-1.808.011	2.223.163
Lasten uit beleggingen		
Kosten effecten	71.883	73.166
Saldo baten en lasten uit beleggingen	-1.879.894	2.149.995
Totaal baten	2.669.201	6.466.045

	SOGK	SDAK	Fondsen	Totaal 2022	Begroting 2022
Besteed aan doelstellingen					
Instandhouding					
Instandhouding gebouwen	1.306.364	25.251	371.897	1.703.512	2.440.000
Instandhouding orgels/luidklokken/uurwerken	193.685	0	0	193.685	17.500
Instandhouding terreinen	208.392	0	0	208.392	175.000
Exploitatie eigen objecten	1.117.903	207.305	0	1.325.207	485.750
Uitvoeringskosten eigen organisatie	610.478	0	0	610.478	654.902
Totaal Instandhouding	3.436.822	232.556	371.897	4.041.275	3.773.152
Promotie					
Activiteiten inzake promotie en educatie	110.183	0	153.821	264.004	45.000
Schoolkerk	0	0	0	0	41.250
TnhB/Ode/Veur altied	0	0	0	0	57.500
Website en digitalisering	37.120	0	0	37.120	15.000
Nieuwe huisstijl	0	0	0	0	30.000
Projecten A-kerk					237.525
Erfgoededucatie/diverse projecten	34.739	0	0	34.739	0
Administratieve dienstverlening derden	64.169	0	0	64.169	48.301
Uitvoeringskosten eigen organisatie	465.595	0	0	465.595	505.097
Totaal Promotie	711.806	0	153.821	865.627	979.673

	SOGK	SDAK	Fondsen	Totaal 2022	Begroting 2022
Kosten eigen fondsenwerving					
T.b.v. donateurs					
Directe verwervingskosten	0	0	0	0	75.000
Bankkosten, accepten, etc.	0	0	0	0	
Wervingsacties	0	0	0	0	0
Kosten nalatenschappen	0	0	0	0	15.000
Kosten actie kerkbehoud	66.068	0	0	66.068	0
Kosten winkel	7.509	0	0	7.509	1.000
	73.577	0	0	73.577	91.000
Uitvoeringskosten eigen org. fondsenwerving	17.399	0	0	17.399	38.356
Uitvoeringskosten eigen organisatie winkel	0	0	0	0	9.944
	90.976	0	0	90.976	139.300

	2022	2021
Uitvoeringskosten eigen organisatie SOGK		
Personeelskosten		
Salariskosten	1.326.213	1.116.166
Personeelskosten via derden	16.640	16.350
	1.342.853	1.132.516
Aantal fte per ultimo boekjaar	15,83	15,56
Bestuurskosten		
Bestuurs- en vergaderkosten	3.171	13.128
Representatie	3.673	1.584
	6.844	14.712
Huisvestingskosten		
Schoonmaakkosten	12.886	12.504
Overig	29.557	21.882
	42.443	34.386
Organisatiekosten		
Telefoon	18.247	18.085
Kantoorbenodigdheden	24.852	21.563
Porti	7.468	12.737
Automatisering	142.714	89.779
Accountantskosten	12.428	22.315
Afschrijvingen	3.734	2.996
Bibliotheek en documentatiecentrum	13.139	13.993
Overig	116.090	38.364
	338.672	219.832
Totaal uitvoeringskosten eigen organisatie SOGK	1.730.812	1.401.446

WNT-verantwoording 2022 Groninger Kerken

De WNT is van toepassing op de Groninger Kerken. Het voor de Groninger Kerken toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 148.215 overeenkomstig functiegroep I van de Regeling beloning directeuren van goederdoelenorganisaties. Bezoldiging leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functieervulling inclusief degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt.

Gegevens 2022 en 2021
bedragen x € 1
Functiegegevens

	P. Wageman directeur/bestuurder	
	2022	2021
Aanvang en einde functievervulling	01-01 t/m 31-12	01-01 t/m 31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	108.576	101.571
Beloningen betaalbaar op termijn	16.831	15.507
Subtotaal	125.407	117.078
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	148.215	141.765
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	0	0
Bezoldiging	125.407	117.078
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.

Bezoldiging bestuursleden

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen bezoldiging voor hun werkzaamheden.

Er zijn geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt aan bestuurders of rechtspersonen die in de consolidatie zijn betrokken.
Het totaal aan gedeclareerde onkosten van de bestuursleden over 2022 bedraagt € 0 (2021: € 230).

Specificatie en verdeling van
kosten naar bestemming

Bestemming	Doelstelling		Werving baten	Beheer en administratie	Totaal 2022	Totaal 2021
	Instand- houding	Promotie				
Personeelskosten	536.850	523.461	13.525	269.016	1.342.853	1.132.516
Bestuurskosten	2.671	2.745	68	1.360	6.845	14.712
Huisvestingskosten	16.565	17.023	424	8.431	42.443	34.386
Organisatiekosten	132.142	135.802	3.381	67.259	338.583	219.832
Totaal	688.228	679.032	17.399	346.065	1.730.724	1.401.446

Kengetallen

	SOGK			
	2019	2020	2021	2022
(in aantallen)				
Donateurs	6.187	6.066	6.451	6.178
Objecten				
Kerken	93	96	97	100
Synagogen	2	2	2	2
Torens	9	9	9	9
Kerkhoven	59	59	61	62
Pastorieën	9	9	9	9
Werknemers (ultimo boekjaar)				
Aantal personen	17	18	19	19
Aantal in fulltime functies(36-uur)	13,75	13,43	15,56	15,83
(in euro's)				
Donaties	142.839	127.734	161.275	209.192
Tijdschrift	78.568	77.963	16.573	11.857
Besteding aan de doelstellingen excl. beleggingsresult.	88,42%	114,29%	92,37%	107,87%
Kosten eigen fondsenwerving	4,08%	4,21%	5,12%	7,26%
Kosten beheer en administratie	5,19%	6,18%	6,63%	5,47%

Gebouwen, orgels, luidklokken

	Saldo 1-1-2022	Mutatie 2022	Saldo 31-12-2022
Midwolde-grafmonument	60.044	15.056	75.100
Niehove	4.468	-1.835	2.633
Godlinze	2.149	-2.149	0
Pieterburen	7.120	-1.512	5.608
Uitwierde	0	179.300	179.300
Marum	5.904	-1.700	4.204
Hevekes	60.965	-899	60.066
Nuis	908	-599	309
Vierhuizen	55.268	-6.604	48.664
Overschild	49.999	0	49.999
Wehe	0	37.583	37.583
Drieborg	183.600	0	183.600
Den Andel	9.756	-9.756	0
Westernieland	19.142	-2.221	16.921
Eenrum	145.812	-1.546	144.266
Uithuizen	136.347	-127.621	8.726
Tinallinge	32.418	-320	32.098
Synagoge Groningen	208.853	-2.497	206.356
Oldehove kerk	7.673	-3.839	3.834
Baflo toren en kerk	154.401	0	154.401
Niekerk hervormde kerk	33.132	-33.132	0
Westeremden gereformeerde kerk	30.510	-2.089	28.421
Ulrum hervormde kerk	48.480	-67	48.413
t Zandt toren en kerk	108.340	-10.745	97.595
Middelstum kerk	150.667	-75.509	75.158
Middelstum Carillon	35.095	0	35.095
Toornwerd toren	66.151	-622	65.529
Losdorp kerk en toren	6.112	-4.303	1.809
Spijk kerk en toren	33.575	0	33.575
Uithuizermeeden	0	258.200	258.200
Holwierde	30.862	-5.643	25.219
Bierum	148.797	-209	148.588
Termunten	187.244	-98	187.146
Midwolda	74.252	-3.849	70.403
Leermens	80.822	-608	80.214
Zeerijp	356.768	-18.775	337.993
Oude Pekela	25.662	-1.698	23.964
Onderdendam	97.210	-3.205	94.005
Noordbroek	461.848	-3.157	458.691
Finsterwolde	77.654	-559	77.095

Vervolg van pagina 92

Meedhuizen	182.123	-1.658	180.465
Thesinge Gereformeerde kerk	98.091	-1.907	96.184
Grootegast	52.290	-1.753	50.537
Slochteren	321.690	-2.149	319.541
Grijpskerk NH	202.243	-11.527	190.716
Loppersum	379.098	-180.167	198.931
Nieuwolda	112.131	-19.535	92.596
Doezum	289.499	-145	289.354
Kolham	124.900	-1.169	123.731
Middelstum Doopsgezind	72.396	-3	72.393
Noordlaren	117.600	0	117.600
Aa-kerk (SDAK)	48.870	0	48.870
Totaal objecten	5.198.939	-57.240	5.141.699
Roerende goederen	15.846	0	15.846
Educatieve activiteiten	21.370	0	21.370
Kerkhoven	55.723	0	55.723
Herwaarderingsreserve	1.626.800	-98.000	1.528.800
Aardbevingsschade	269.724	-269.724	0
Gouden bomenfonds	99.955	-49.249	50.706
Liet Loudon Fonds	34.047	-34.047	0
	7.322.404	-508.260	6.814.144

Vervolg op pagina 93

Enkelvoudige Balans per 31-12-2022 en 31-12-2021 (na bestemming exploitatiesaldo)

ACTIVA	31-12-2022				31-12-2021
	S.O.G.K.	SDAK	Fondsen	Totaal	Totaal
Materiele vaste activa					
Gebouwen	104	1	0	105	103
Renovatie Remonstrantse kerk	0	893.529	0	893.529	1.003.016
Upgrading/uitbreiding Der Aa-Kerk	0	42.290	0	42.290	51.319
Noordaanbouw Der Aa-kerk	0	16.979	0	16.979	18.772
Inventaris kerkgebouwen (Inclusief kunstwerken)	0	0	0	p.m.	p.m.
Bedrijfsmiddelen	26.744	86.028	0	112.772	132.867
	26.848	1.038.827	0	1.065.675	1.206.077
Beleggingen					
Deposito's	877.113	0	0	877.113	884.444
Effecten	1.626.614	0	14.942.839	16.569.453	17.601.793
Onroerend goed	2.469.000	0	0	2.469.000	2.567.000
	4.972.727	0	14.942.839	19.915.566	21.053.237
Voorraden					
	2.712	0	0	2.712	3.032
Vorderingen					
- Debiteuren	77.330	0	0	77.330	157.428
- Omzetbelasting	6.875	2.048	0	8.923	0
- Overige vorderingen	1.636.241	655	45.818	1.682.714	1.333.682
- Overlopende activa	34.916	0	0	34.916	59.357
- Overlopende activa geconsolideerd	0	0	0	0	0
	1.755.362	2.703	45.818	1.803.883	1.550.467
Liquide middelen					
	955.199	1.757	988.570	1.945.526	3.313.777
Onderhanden Projecten					
	377.729	0	0	377.729	205.687
	8.090.577	1.043.287	15.977.228	25.111.092	27.332.277

PASSIVA	31-12-2022				31-12-2021
	S.O.G.K.	SDAK	Fondsen	Totaal	Totaal
Reserves en fondsen					
Continuïteitsreserve per 1 januari	690.000	254	0	690.254	690.254
Bij/af: exploitatiesaldo verslagjaar				0	0
Onttrekking continuïteitsreserve				0	0
Saldo continuïteitsreserve per 31 december	690.000	254	0	690.254	690.254
Reserve als bron van inkomsten	91.403	-2.306.563	16.681.260	14.466.100	13.156.839
Mutatie reserve als bron van inkomsten	296.116	-137.084	-896.290	-737.258	1.309.261
Saldo reserve als bron van inkomsten per 31 december	387.519	-2.443.647	15.784.971	13.728.842	14.466.100
Vrij besteedbaar t.b.v. activa bedrijfsmiddelen	0	700.080	0	700.080	787.590
Reserve waardeverschillen effecten	0	0	0	0	1.417.266
Bestemmingsreserves	6.766.074	48.070	0	6.814.144	7.322.404
Saldo per 31 december	7.843.593	-1.695.243	15.784.971	21.933.320	24.683.614
Vastgelegd vermogen					
Bestemmingsfondsen door derden bepaald	1.791.224	0	0	1.791.224	1.639.252
Totaal eigen vermogen	9.634.817	-1.695.243	15.784.971	23.724.544	26.322.866
Vreemd vermogen					
Schulden op lange termijn					
Direct dienstbaar aan de doelstelling					
Hypotheek	60.000	0	0	60.000	67.500
Kortlopende schulden					
- Crediteuren	426.588	-2.614	13.065	437.039	392.310
- Omzetbelasting	0	0	0	0	0
- Overlopende passiva	552.606	82.007	0	634.613	390.664
- Overlopende passiva geconsolideerd	254.896	0		254.896	158.937
- Herrubricering overlopende passiva geconsolideerd	-2.838.329	2.659.137	179.192	0	0
	-1.604.239	2.738.530	192.257	1.326.548	941.911
	8.090.577	1.043.287	15.977.228	25.111.092	27.332.277

	2022				2021
	S.O.G.K.	SDAK	Fondsen	Totaal	Totaal
Bijdragen van donateurs	209.192	0	0	209.192	161.275
Nalatenschappen	690.635	0	0	690.635	1.053.080
Giften	351.808	0	0	351.808	470.208
Baten winkel	1.180	0	0	1.180	2.388
	1.252.815	0	0	1.252.815	1.686.951
Kosten eigen fondsenwerving/winkel	-90.976	0	0	-90.976	-86.302
In procenten van de baten eigen fondsenwerving	7%			7%	5%
Resultaat tijdschrift	-83.763	0	0	-83.763	-61.927
Resultaat uit eigen fondsenwerving	1.078.076	0	0	1.078.076	1.538.722
Inkomsten uit eigen objecten	439.399	627	-	440.026	345.715
Resultaat beleggingen	-200.363	0	-1.679.531	-1.879.894	2.149.995
Diverse baten	837.494	0	-	837.494	596.813
Bijdragen particuliere fondsen	558.725	0	0	558.725	350.905
Overheidssubsidies	1.440.843	7.335	-	1.448.178	1.319.094
Beschikbaar voor de doelstellingen	4.154.174	7.962	-1.679.531	2.482.605	6.301.244

	2022				2021
	S.O.G.K.	SDAK	Fondsen	Totaal	Totaal
Transport:					
Beschikbaar voor de doelstellingen	4.154.174	7.962	-1.679.531	2.482.605	6.301.244
Besteed aan de doelstellingen					
Instandhouding	3.436.822	232.556	371.897	4.041.275	3.213.778
Promotie	711.806	0	153.821	865.627	772.899
Beheer en administratie	346.066	0	0	346.066	317.215
Totaal besteed aan de doelstellingen	4.494.694	232.556	525.718	5.252.968	4.303.892
Mutatie onderhanden projecten	172.042	0	0	172.042	-417.311
Tekort/overschot	-168.479	-224.594	-2.205.250	-2.598.322	1.580.041
Mutatie bestemmingsfondsen door derden bepaald	151.972	0	0	151.972	11.360
Mutatie bestemmingsreserves	-508.260	0	0	-508.260	-21.798
Mutatie reserve waardeverschillen	-108.306	0	-1.308.960	-1.417.266	368.728
Mutatie vrij besteedbaar	0	-87.510	0	-87.510	-87.510
Mutatie continuïteitsreserve	0	0	0	0	0
Mutatie reserve als bron van inkomsten	296.116	-137.084	-896.290	-737.258	1.309.261
	-168.479	-224.594	-2.205.250	-2.598.322	1.580.041

Toelichting op de enkelvoudige Balans en Staat van baten lasten

Inzake de algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening alsmede de grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat en de toelichting op de onderscheiden posten van de balans en staat van baten en lasten wordt verwezen naar de waarderingsgrondslagen zoals opgenomen in het voorwoord van de geconsolideerde jaarcijfers.

Overige gegevens Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

De controleverklaring is toegevoegd aan de jaarstukken.

Bezit Groninger Kerken

Eind 2022 was het bezit van de Groninger Kerken als volgt:

Plaats	Kerk	Kerkhof	Toren	Pastorie	Verenigings- gebouw bijgebouw	Synagoge	Jaar van aanwinst
Adorp	●						1979
Appingedam – Molukse kerk	●	Terrein					2014
Appingedam		Terrein		Rabbinats- woning	●	●	2010
Baflo	●	●	●				2013, 2015
Bedum – GK	●	Terrein	●				2014
Beerta	●						2003
Bierum	●	●	●				2014
Breede	●	●					1992
Den Andel	●	●	●				2008
Den Ham	●						1978
Den Horn	●	Terrein					2011
Doezum	●	●	●				2020
Drieborg				●			2019
Eenum	●	●	●				1973
Eenrum	●	●					2008
Engelbert	●						2000
Feerwerd	●	●	●				1977
Fransum	●	●					1979
Finsterwolde	●						2016

Plaats	Kerk	Kerkhof	Toren	Pastorie	Verenigings- gebouw bijgebouw	Synagoge	Jaar van aanwinst
Garmerwolde	●	●	●		●		2003
Garnwerd	●	●	●				1973
Garsthuizen		●					2013
Godlinze	●	●	●				1979
Groningen – Akerk	●						1987
Groningen – Rem. kerk	●	Terrein			●		2004
Groningen					●	●	2009
Grootegast	●	●					2018
Grijpskerk	●	●		●			2019
Grijpskerk – DG	●						1984
Harkstede	●		●				2017
Heveskes	●	●	●				1996
Holwierde	●	●					2014
Hornhuizen	●		●				1978
Kiel-Windeweer	●			●			1986
Klein Wetsinge	●	Terrein					1986
Kloosterburen			●				1975
Kolham	●	Terrein					2020
Krewerd	●	●	●				1983
Kropswolde	●		●				2005
Leegkerk	●						1970
Leermens	●	●					2015
Lettelbert	●						1977
Loppersum	●		●				2019
Losdorp	●	●	●				2014

Plaats	Kerk	Kerkhof	Toren	Pastorie	Verenigings- gebouw bijgebouw	Synagoge	Jaar van aanwinst
Marsum	●	●	●				1981
Marum	●		●				1994
Meedhuizen	●	●	●				2017
Middelbert	●						1974
Middelstum	●	●	●	●	●		2014
Middelstum – DG	●	Terrein					2021
Midwolda	●	●					2014
Midwolde	●		●				1971
Niebert	●						1977
Niehove	●						1975
Niekerk (De Marne)	●	●					2013
Nieuw Beerta	●	●					2003
Nieuw Scheemda	●						1981
Nieuwolda	●						2020
Niezijl	●	●					1999
Noordbroek	●	●			●		2016
Noordlaren	●	●					2021
Noordwijk	●	●					1999
Nuis	●						2001
Oldehove	●	●					2013
Onderdendam	●	Terrein	●	●			2015
Obergum	●	●	●				1970
Oosternieland	●	●					1981
Oosterwijdwerd	●	●					1979
Oostum	●	●	●				1970

Plaats	Kerk	Kerkhof	Toren	Pastorie	Verenigings- gebouw bijgebouw	Synagoge	Jaar van aanwinst
Oude Pekela	●		●				2015
Opwierde	●	●					2003
Oudeschans	●	Terrein		●			1973
Overschild	●	Terrein					2002
Pieterburen	●	● Tuin			●		1981, 1998
Saaxumhuizen	●		●				1974
Sappemeer	●						2006
Scheemda	●	●					2001
Slochteren	●	●	●	●			2018
Solwerd	●	●					1992
Spijk	●	●	●				2014
Stitswerd	●						1973
Termunten	●	●	●				2014
Thesinge	●	●					1971
Thesinge – GK	●	Terrein					2018
Tinallinge	●	●			●		2010
Tolbert	●	●	●				1977
Toornwerd		●	●				2014
Uithuizen	●	●	●				2010
Uithuizermeeden	●	●	●				2022
Uitwierde	●		●				1971, 2022
Ulrum	●	●	●	●	●		2013, 2019
Usquert	●						1977
Vierhuizen	●	●	●				2002
Visvliet	●	●					1973

Plaats	Kerk	Kerkhof	Toren	Pastorie	Verenigings- gebouw bijgebouw	Synagoge	Jaar van aanwinst
Wehe-den Hoorn	●	●	●				1974
Westeremden	●	Terrein					1973, 2000
Westeremden – GK	●	Terrein					2013
Westernieland	●	●	●				2008
Westerwijtwerd	●	●	●				1971
Wierhuizen		●					2003
Wirdum	●	●					1981
Wittewierum	●	●					1977
Woltersum	●	● Terrein	●	●	●		1996, 2003
't Zandt	●	●	●				2014, 2015
Zeerijp	●	●	●				2015
Zuidwolde	●	●					1975
Zuurdijk	●	●	●				1974

Begunstigers Groninger Kerken

- Algemene Studentenvereniging Dionysos
- BPD Cultuurfonds
- College van Kerkrentmeesters Protestantse gemeente Spijk-Losdorp
- Exploitatiestichting Kerk te Wehe-den Hoorn
- Fonds 21
- Fonds voor Cultuurparticipatie
- Gemeente Eemsdelta
- Gemeente Groningen
- Gemeente Het Hogeland
- Gemeente Midden-Groningen
- Gemeente Oldambt
- Gemeente Westerkwartier
- Gemeente Westerwolde
- Insinger Stichting
- Kunstraad Groningen
- Meindersma-Sybenga Stichting
- Mondriaan Fonds
- Nationaal Coördinator Groningen
- Prins Bernhard Cultuurfonds afdeling Groningen
- Provincie Groningen
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Stichting tot Behoud van het Nederlandse orgel
- Stichting Behoud Kerkelijke Monumenten
- Stichting Beringer Hazewinkel
- Stichting Bredius
- Stichting Dynamo Fonds
- Stichting tot het Doen van Goede Werken-Klein Pompei
- Stichting Dorpsbelangen Spijk
- Stichting Emmaplein Foundation
- Stichting Fonds Eemsmond
- Stichting Het Roode- of Burgerweeshuis
- Stichting J.B. Scholtenfonds en H.S. Kammingafonds
- Stichting K.P. Boon
- Stichting Lieuwe Stienstra Fonds
- Stichting Marthe Havingafonds
- Stichting TBI Fundatie
- VriendenLoterij Fonds
- VSBfonds

Gelieerde Stichtingen & Fondsen

Stichtingen

Stichting Der Aa-kerk Groningen

Doelstelling

De instandhouding van de beschermde monumenten en in het bijzonder van de Der Aa-kerk te Groningen met haar inventaris, als monument van kerkelijke bouwkunst.

Stichting Ausema-de Jong Fonds

Doelstelling

Het financieel ondersteunen van de instandhouding en het beheer van kerkhoven in de provincies Friesland en Groningen in het algemeen, en die van Borgsweer en Wijnjewoude in het bijzonder, opdat het aanzien van deze kerkhoven op een acceptabel niveau zal komen en blijven, en voorts al hetgeen hiermee rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. Het in standhouden en beheren van monumentale familiegraven van de oprichters, het familiearchief en de daartoe behorende goederen.

Stichting dr. P.H. Wijkfonds

Doelstelling

Het behoud en kwalitatief herstel van kerkhoven in de provincie Groningen, bij voorkeur behorende bij romaanse en romano-gotische kerken van de Stichting Oude Groninger Kerken.

Stichting Fonds Willemsen-Ritzema van Ikema

Doelstelling

Het bevorderen van de belangstelling voor historische kerkgebouwen in de provincie Groningen en de instandhouding daarvan in de ruimste zin.

Stichting Freerk J. Veldman

Doelstelling

Het verwerven en in stand houden van roerende zaken, welke van belang zijn voor de geschiedenis van de meubelkunst in Noord-Nederland, met bijzondere aandacht voor de kerkelijk meubelkunst in de provincie Groningen in aansluiting op de doelstellingen van de Stichting Oude Groninger Kerken, en het wekken van belangstelling daarvoor en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks in verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords.

Stichting Groninger Klokken- en Orgelfonds

Doelstelling

Het in stand houden van klokken en orgels in de provincie Groningen en het wekken van belangstelling daarvoor in het algemeen en voor de stichting: Stichting Oude Groninger Kerken in het bijzonder.

Stichting Tempel-Zwartsenberg Fonds

Doelstelling

De ontwikkeling van het geestelijk en maatschappelijk leven in de provincie Groningen te bevorderen door het verlenen van steun aan het werk van de te Groningen gevestigde stichting Stichting Oude Groninger Kerken.

Stichting Van Tuikwerd Fonds

Doelstelling

Het in stand houden van het cultureel erfgoed in de provincie Groningen en het wekken van belangstelling daarvoor in het algemeen en voor de stichting: Stichting Oude Groninger Kerken in het bijzonder.

Fondsen op Naam

Cornelis Hendrik Kim Fonds

Doelstelling

Restauraties van gewelf- en muurschilderingen in kerken in bezit van de Stichting Oude Groninger Kerken.

Fonds Hugo C. Veerkamp

Doelstelling

Instandhouding van funerair erfgoed in de provincie Groningen.

Herstelfonds getroffen kerken

Doelstelling

Renovatie en restauratie van kerken in het aardbevingsgebied na schadeherstel.

Hoeksema-Du Pui Fonds

Doelstelling

Instandhouding en het beheer van kerk en kerkhof te Godlinze. Aan deze gift is het recht van vruchtgebruik verbonden.

M.V.A. Dierckxfonds

Doelstelling

- Restauratie van in oorsprong romaanse kerken.
- Jaarlijkse organisatie van een concert en een lezing georganiseerd.

Schillhorn van Veen Fonds

Doelstelling

- Beheer en behoud van de kerken en kerkorgels van de stichting in de (huidige) gemeente het Hogeland
- het beheer en behoud van de Molukse kerk in Appingedam.

Swarts-Jansema Fonds

Doelstelling

Dit betreft een nalatenschap waarvan de revenuen ten gunste vallen aan cultuurhistorische objecten in de gemeente midden-Groningen waaronder de Damkerk en de historische begraafplaats van Hoogezand.

Thesingefonds

Doelstelling

Instandhouding van het kerkgebouw en het kerkhof te Thesinge.

Titus Stipendium

Doelstelling

- Het ondersteunen van onderzoek naar het erfgoed van de Stichting Oude Groninger Kerken, waarbij de voorkeur uitgaat naar roerend erfgoed zoals bijvoorbeeld meubilair en kerkzilver.
- Bieden van de mogelijkheid aan jonge talentvolle onderzoekers (tot dertig jaar) hun kennis en vaardigheden te ontwikkelen en zo een springplank te geven die kan leiden tot andere, wellicht grotere onderzoeksprojecten.

Unico Ripperda Fonds

Doelstelling

Instandhouding van de kerk in Oosterwijtwerd.

Van Wageningen Fonds

Doelstelling

- Instandhouding van het religieus cultureel erfgoed van de stichting in de provincie Groningen, specifiek voor de kerken van Zeerijp en Marsum.
- Het bevorderen van de belangstelling voor het religieus cultureel erfgoed van de stichting in de provincie Groningen op het gebied van audiovisuele educatie, specifiek voor de kerken van Zeerijp en Marsum.
- Het in stand houden en restaureren van de rijksmonumentale orgels behorend bij het religieus cultureel erfgoed van de stichting in de provincie Groningen, specifiek voor de kerken van Zeerijp en Marsum.

Synagoge Folkingestraat Groningen

Colofon

Aan dit jaarverslag werkten mee

Alle medewerkers Stichting Oude Groninger Kerken

Grafisch Ontwerp

Jochem Koopman & Aniek Kroes

Fotografie

Ronny Benjamins, Gert Brauns, Arjan Bronkhorst,
Omke Oudeman, Paul&Albert, Duncan Wijting
en eigen beeld Groninger Kerken

Drukwerk

MarneVeenstra, Groningen

Uitgave

Stichting Oude Groninger Kerken, 2023

Blijf je
verwonderen

www.groningerkerken.nl